

ΕΚΠ

1375

1375
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

2) ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

έγκριθείσα ἐπὶ πενταετίαν κατὰ τὸν τελευταῖον
διαγωνισμὸν περὶ διδακτικῶν βιβλίων

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως, δημοσίων, δημοσυντηρητῶν
καὶ ἰδιωτικῶν.

ΕΚΠ

1375

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΣΣΑΡΗ ΚΑΙ ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ

1896

1375
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

έγκριθεῖσα ἐπὶ πενταετίαν κατὰ τὸν τελευταῖον
διαγωνισμὸν περὶ διδακτικῶν βιβλίων

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ΄ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως, δημοσίων, δημοσυντηρητῶν
καὶ ἰδιωτικῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΣΣΑΡΗ ΚΑΙ ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ
1896

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν καὶ τὴν
σφραγίδα τοῦ συγγραφέως, ἄλλως συνεπάγεται τὰς ὑπὸ τοῦ
ποιητικοῦ νόμου ὀριζόμενας ποινὰς κατὰ τε τοῦ τυποκλόπου καὶ
τοῦ διαδίδοντος τὰς παρ' ἄλλων παρανόμως γιγνομένας
μὲν ατυπώσεις.

Handwritten signature

Handwritten mark or stamp

Handwritten number 173

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος ἐνεκρίθη καὶ κατὰ τὸν προηγούμενον τελεσθέντα διαγωνισμόν περὶ διδακτικῶν βιβλίων, ὅπως εἰσαχθῆ ἠὲ πρὸς διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὡδε δημοσιευομένου ἐπισήμου ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Ἀριθ. Πρωτ. 14977

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Γ. Τσαγγῶν.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν τὸ 123 ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1836 διατάγματος «περὶ ὀργανισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων», τὸ ἀπὸ 1ης Σεπτεμβρίου 1856 «περὶ διδακτικῶν βιβλίων, κλπ.» διάταγμα, τὸν ΒΤΓ νόμον τῆς 12 Ἰουλίου 1865 «περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς τε δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως», τὸ ἀπὸ 3 Αὐγούστου ἑ. ἔτους Β. διάταγμα καὶ τὴν ὑποβληθεῖσαν ἡμῖν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας Ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης, καθ' ἣν τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα «*Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἑπαραστάσεως*» ἐνεκρίθη, ὅπως εἰσαχθῆ πρὸς διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1895—1896.

Συμφώνως δὲ τῇ γνώμῃ τῆς Ἐπιτροπείας ὀρίζομεν τὴν τιμὴν αὐτοῦ εἰς λεπτὰ τριάκοντα πέντε (35).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1895.

Ὁ Ὑπουργός.

Α. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Ὁ διακπεραιωτής.

Στέφ. Μ. Παρίσης.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Γεώργ. Τσαγγρῆν.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουλίου 1895, τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1895, τὴν προκήρυξιν τοῦ διαγωνισμοῦ περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς στοιχειοῦδους ἐκπαίδευσεως, καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας ἐπιτροπείας, δηλοῦμεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν ὑφ' ὑμῶν εἰς τὸν διαγωνισμόν ὑπεβληθεῖσαν Ἰστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὅπως εἰσαχθῆ ἔπι πενταετιαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους ὡς διδακτικὸν βιβλίον διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Δ' τάξεως τῶν κοινῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσεως δημοσίων, δημοσυντηρητῶν, καὶ ἰδιωτικῶν.

Καλεῖσθε δὲ ὅπως ἐκτελέσητε τὰ ὑπὸ τοῦ εἰρημένου νόμου καὶ τοῦ Β. Διατάγματος ὑπαγορευόμενα καὶ τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας ἀναγραφόμενας παρατηρήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
Δ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Στέφ. Μ. Παρίσης.

1. ΚΛΕΦΤΑΙ. ΑΡΜΑΤΩΛΙΚΙΑ

Βίος κλεφτών, φρονήματα καὶ θρησκευτικὸν αἴσθημα. Ἡ δημώδης ποίησις. Τὰ φρονήματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Τούρκων πολλοὶ φιλελεύθεροι Ἕλληνες ἀπεσύρθησαν ἔνοπλοι εἰς τὰ ἄβατα ὄρη μὴ ὑποφέροντες τὴν δουλείαν καὶ τὰς βιαιοπραγίας αὐτῶν. Οὗτοι εἶνε οἱ περίφημοι κλέφται. Τὸ ὄνομα κλέφτης ἐπὶ τῆς δουλείας τοῦ ἔθνους

ΚΛΕΦΤΑΙ ΚΑΙ ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ

ἰσήμεναι τοὺς φιλελεύθερους καὶ γενναίους ἄνδρας καὶ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὸ ὄνομα κλέφτης τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸν κακοῦργον. Συνήθως κατοικία αὐτῶν ἦσαν αἱ φάραγγες καὶ τὰ ἄβατα ὄρη. Τὰ μέρη δὲ αὐτὰ ἐπεκλήθησαν λημέρια τῶν κλεφτῶν. Οὗτοι ἀνελάμβανον τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ συχνότατα ἐπιπί-

πτοντες ἀπὸ τὰ λημέρια των ἐξειδικούντο τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεως καὶ πατρίδος διὰ τὰς καταπιέσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμνον εἰς τοὺς ὁμοπίστοιους ἀδελφούς των. Ὁλη ἡ ζωὴ των ἦτο ἀδιάκοπος ἀγὼν κατὰ τῶν Τούρκων. Ἦσαν δὲ πάντοτε ἔτοιμοι νὰ ἀγωνισθῶσι, διότι ἡ ζωὴ των διέτρεχεν εἰς πᾶσαν στιγμὴν κίνδυνον. Ὅσάκις δὲν ἐμάχοντο, ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὸ λιθάρι, εἰς τὸ πῆδημα, εἰς τὸ πάλαιμα καὶ εἰς τὸ σημάδι. Ἦσαν δὲ τόσοι θαυμάσιοι σκοπευταί, ὥστε διεπέρων τὴν σφαῖραν ἀπὸ τὸ δαχτυλίδι εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν καὶ διακοσίων βημάτων, ἢ ἐφόνευον τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸ σκότος ἀκούοντας τὴν φωνὴν του ἢ βλέποντες τὴν λάμπην τοῦ ὄπλου του. Ὁχι ὀλιγώτερον ἀξιοθαύμαστος ἦτο καὶ ἡ ταχύτης τῶν ποδῶν των, πολλοὶ ἐφθانون τρέχοντες τὸν ταχύτετον ἵππον. Ἐπίσης μὲ ἀπαρᾶδειγμάτιστον καρτερίαν ὑπέμενον τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν, τὴν ζέστην καὶ τὸ ψῦχος, τὴν ἀϋπνίαν καὶ τὰς λοιπὰς στερήσεις καὶ κακουχίας. Ὅσάκις δὲ περιεκυκλούντο ὑπὸ πολυαριθμοτέρων ἐχθρῶν, ἐπολέμουν ἀκατάπαυστα ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας χωρὶς νὰ φάγωσι, χωρὶς νὰ πῖωσι, χωρὶς νὰ κοιμηθῶσιν, ἀφ' οὗ δὲ ἐξέλιπον τὰ πολεμοφοδία των, διεπέρων ξιφῆρεις διὰ μέσου τῶν πολεμίων. Ἐπρωτίμων τὸν θάνατον τῆς αἰχμαλωσίας καὶ ἀπὸ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν καὶ διότι προέβλεπον τὰ βάσανα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμελλον νὰ ὑποβληθῶσιν. Ὁ Φαρμάκης παραδοθεὶς διὰ συνθήκης ἀπήχθη δέσμιος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ ἐξεδάρη ζωντανός, ἐσύρθη κατόπιν εἰς τοὺς ὁρόμους καὶ τέλος ἐφονεύθη μὲ σκληροτάτας βρασμούς.

Ἄλλὰ καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν βρασμῶν αὐτῶν οἰετήρουν ἀκατάβλητον καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα, χωρὶς νὰ στεναῖξωσιν ἢ νὰ δακρῦσωσιν ἢ νὰ προφέρωσι λέξιν· καὶ ἂν προέφερον λέξιν τινά, ἡ λέξις αὕτη ἦτο ὕβρις κατὰ τῶν τυράννων των ἢ τῆς θρησκείας των. Ὅσάκις δὲ προσεκαλούντο νὰ παραδώσωσι τὰ ὄπλα καὶ νὰ προσκυνήσωσιν εἰς τὸν πασσᾶν ἢ τὸν βεζύρην, ἀπεκρίνοντο ὑπερηφάνως :

«Πασσᾶ ἔχω τὸ τουφέκι μου, βεζύρη τὸ σπαθὶ μου.

Κάλλιο νὰ ζῶ μὲ τὰ θηριᾶ παρά νὰ ζῶ μὲ Τούρκους».

Πολλάκις οί Τούρκοι, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ καθυποτάξωσι τοὺς κλέφτας, ἠναγκάζοντο νὰ συνθηκολογῶσι πρὸς τοὺς ἀρχηγούς αὐτῶν καὶ ἀνέθετον εἰς αὐτοὺς τὴν τήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως διαφόρων χωρῶν. Οἱ τοιοῦτοι ἐπεκλήθησαν *ἀρματωλοί*, ἢ δὲ ὑπ' αὐτοὺς τεθειμένη πρὸς φύλαξιν χώρα ἔκαλεῖτο *ἀρματωλικιον*. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν κλεφτῶν ἔκαλεῖτο *καπετάνιος*, οἱ δὲ λοιποὶ κλέφται *παλληκάρια*, τὸ πρῶτον δὲ παλληκάρι κατὰ τὴν ἀνδρείαν ἐλέγετο *πρωτοπαλληκαρον*. Εἰς πᾶσαν δὲ εὐκαιρίαν οἱ *ἀρματωλοί* ἐπανεστάτουν καὶ ἐγίνοντο πάλιν *κλέφται*. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ *ἀρματωλοῦ* καὶ *κλέφτου* συνεταυτίζετο. Ὁ ὑπόδουλος ἐλληνικὸς λαὸς ἀκούων τὰ κατορθώματα καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν κλεφτῶν εἰς τὰ δημῶδε ἄξια ἐλάμβανε θάρρος νὰ ὑπομένῃ τὰ δεινὰ τῆς δουλείας, ἀνεφλέγετο δὲ καὶ εἰς αὐτὸν ὁ πόθος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Διὸ καὶ οὐδέποτε ἔπαυσεν ὁ λαὸς ἐλπίζων καὶ ἀγωνιζόμενος νὰ ἀποτιναξῇ ἀπὸ τοῦ τραχήλου τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Τὸ φρόνημα δὲ τοῦτο πρὸς τὴν ἐλευθερίαν μετεδίδοτο ζωηρὸν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ κάλλιστα ἀπεικονίζεται εἰς τὸ ἐξῆς δημῶδες ἄξιμα.

«Μάννα, σοῦ λέω δὲν ἔμπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω, δὲν ἔμπορῶ, δὲν δύναμαι, ἐμάλλιασε ἡ καρδιά μου· θὰ πάρω τὸ τουφέκι μου νὰ πάω νὰ γείνω κλέφτης· νὰ κατοικήσω ἔς τὰ βουνά καὶ ἔς τῆς ψηλαῖς ραχούλαις, νᾶχω τοὺς λόγγους συντροφιά με τὰ θεριά κρυβέντα, νᾶχω τὸν οὐρανὸ σκεπή, τοὺς βράχους γιὰ κρεβοάτι, νᾶχω με τὰ κλεφτόπουλα καθημερνὸ λημέρι· θὰ φύγω, μάννα, καὶ μὴ κλαῖς, μόν' δὸς μου τὴν εὐχή σου, κ' εὐχῆσου με, μανοῦλά μου, Τούρκους πολλοὺς νὰ σφάξω. Καὶ φύτεψε τριανταφυλλιά καὶ μαῦρο καρυοφύλλι, καὶ πότιζέ τα ζάχαρι καὶ πότιζέ τα μόσχο, κ' ὅσο ἄνθιζον μάννα μου, καὶ βγάνουνε λουλουδία, ὁ γυιὸς σου δὲν ἐπέθανε, μόν' πολεμáει τοὺς Τούρκους. Κι' ἂν ἔρθῃ μέρα θλιερῆ, μέρα φαρμακωμένη, καὶ μαραθοῦν τὰ δυὸ μαζί καὶ πέσουν τὰ λουλουδία, τότε κ' ἐγὼ θὰ λαβωθῶ, τὰ μαῦρα νὰ φορέσης. Δώδεκα χρόνια πέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες π' ἀνθίζαν τὰ τριαντάφυλλα κ' ἀνοίγαν τὰ μπουμπούκια,

και μὴν αὐγὴ ἀνοιξάτικη, μὴ πρώτη τοῦ Μαΐου,
 ποῦ κελαιδούσαν τὰ πουλιά, κι' ὁ οὐρανὸς ἔγελοῦσε,
 μὲ μιᾶς ἀστράφτει και βροντᾶ και γίνεται σκοτάδι,
 τὸ καρυοφύλλι ἔστέναξε, ἡ τριανταφυλλιά δακρῦζει
 μὲ μιᾶς ἔεράθησαν τὰ δυὸ κ' ἐπέσαν τὰ λουλούδια.
 μαζί μ' αὐτὰ ἴσωριάστηκε και ἡ δόλια του μαννοῦλα.

2. ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΡΟΥΤΣΟΣ

Γένει τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνες.

Ὁ Λάμπρος Κατσῶνης ἐγεννήθη ἐν Λεβαδείᾳ τῆς Βοιωτίας περὶ τὸ 1752. Κατὰ πρῶτον διέπρεψε κατὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ διενεργηθεῖσαν ἐπανάστασιν ὑπὸ τῆς μεγάλης Αἰκά-

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

τερίνης (1770). Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς μετέβη εἰς Ῥωσίαν και διέπρεψεν εἰς τὸν κατὰ τῆς Περσίας πόλεμον. Ἐν ἔτει 1788 κατῆλθεν εἰς Τεργέστην και ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἐξοπλισθέντος καταδρομικοῦ στολίσκου συγκεκμημένου ἐκ τριῶν μόνον πλοίων. Συλλαβῶν δὲ κατὰ τὸν πλοῦν του διάφορα τουρκικὰ πλοία ἐπηνύξησε τὸν στολίσκον του και, δι' αὐτοῦ πολλάκις κατεπολέμησε τὸν τουρκι-

κόν στόλον καὶ ἐπὶ πενταετίαν ἀνήγειρε τὰ ἐνδοξότερα κατὰ
θάλασσαν τρόπαια καὶ ἐνέπνευσε τὸν τρόμον εἰς τὴν Τουρκίαν.
Ὁ σουλτᾶνος μαθὼν τὰ κατορθώματα τοῦ θαλασσινοῦ τούτου
ἥρωος προσεπάθησε δι' ὄλων τῶν μέσων νὰ προσελκύσῃ αὐτόν.
Ἄλλ' ὁ ἀτρόμητος Λάμπρος ἀπέρριψε μετὰ περιφρονήσεως
καὶ τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἐνδο-

ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

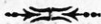
ξον στάδιόν του κατατρόπωσε ἐπανειλημμένως ἐκ παρατά-
ξεως τὸν τουρκικὸν στόλον. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1790 ἐπλευ-
σεν ἐξ Ἰθάκης πρὸς τὸ Ἰκάριον πέλαγος πρὸς συνάντησιν τοῦ
τουρκικοῦ καὶ ἀλγερινοῦ στόλου, παραλαβὼν καὶ πεντακοσίους
κλέφτας ὑπὸ τὸν Ἀνδρουτσον.

Ὁ περιώνυμος οὗτος ἀνὴρ ἐγεννήθη ἐν Λοκρίδι περὶ τὸ

1740. Λίαν νεαρός ἐτράπη εἰς τὸν κλέφτικον βίον, μὴ ἀνε-
 χόμενος τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἐλαβε δὲ μέρος καὶ αὐτὸς εἰς
 τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Ὁ Λάμπρος μὲ ἑννέα μόνον πλοῖα
 κατετρόπωσε κατὰ πρῶτον παρὰ τὴν Κέα τὸν τουρκικὸν στό-
 λον (6 Ἀπριλίου 1790). Τὴν ἐπομένην ἐπῆλθε καὶ ὁ ἀλγε-
 ρινὸς στόλος καὶ συνηώθη μετὰ τοῦ τουρκικοῦ. Ὁ Λάμπρος
 μὲ ἑπτὰ μόνον πλοῖα ἀντετάχθη κατὰ τῶν δύο ἠνωμένων στό-
 λων μετὰ ἡρωϊκῆς γενναιότητος. Μετὰ πολύωρον δὲ καὶ φονι-
 κωτάτην μάχην ἐνίκηθη ἤδη πρώτην φοράν ὁ Λάμπρος ἀ-
 πωλέσας πέντε πλοῖα καὶ περὶ τοὺς 650 ἀνδρας, ἐκτὸς τῶν
 τραυματιῶν. Ἄλλ' ἐφόνευσε περὶ τοὺς τρισχιλίους καὶ ἐπλή-
 γωσε πολυαριθμοτέρους. Ὁ Λάμπρος βρέως πληγωμένος ἀπέ-
 πλευσεν εἰς Μῆλον. Θεραπευθεὶς ἐκ τῶν πληγῶν του ταχέως
 συνεκέντρωσε νέον στόλον καὶ ἀπεφάσισε νὰ καταστρέψῃ τὸν
 τουρκικὸν στόλον καὶ νὰ διαβῆ τὸν Ἑλλήσποντον. Ἄλλ' ἔλαβε
 διαταγὴν παρὰ τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης, αὐτοκρατεῖρας τῆς
 Ῥωσσίας, νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐχθροπραξίαν, διότι αὕτη συνω-
 μολόγησεν εἰρήνην πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ὁ μεγάλόφρων Λάμ-
 προς ἠρήθη νὰ ὑπακούσῃ καὶ ὑπερηφάνως ἀπήντησεν:

« Ἀνὴ αὐτοκράτειρα τῆς Ῥωσσίας συνωμολόγησε τὴν εἰ-
 ρήνην της, ὁ Κατσώνης ὅμως δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικὴν του».
 Παραλαβὼν δὲ καὶ τὸν Ἀνδρουτσον μὲ τοὺς πεντακοσίους
 ἀρματωλοὺς του κατέλαβε τὸ Ταίναρον μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ
 διενεργήσῃ νέαν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἄλλ' ἐκεῖ προσ-
 βληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, ἀφοῦ ἐπήνεγκε μεγά-
 λην καταστροφὴν εἰς τοὺς ἀποβιβασθέντας πολεμίους, ἠναγ-
 κάσθη νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς Ἰθάκην, ἐπειδὴ ἠπέιλησεν ὅτι θὰ
 τὸν πολεμήσῃ καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Μάνης Τζανέτος Γρηγοράκης.
 Ἐκεῖθεν ἀπῆλθεν εἰς Ῥωσίαν, ὅπου ἐτελεύτησεν ἄγων τὸ πεν-
 τηκοστὸν δευτέρον ἔτος τῆς ἡλικίας (1804). Ἄλλ' ὁ Ἀνδρου-
 τσος μὲ τοὺς πεντακοσίους ἀρματωλοὺς του ἀπεφάσισε νὰ ἀπέλ-
 θῃ διὰ ξηρᾶς. Ἐπὶ τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα
 νύκτας ἀκαταπαύστως καταδιωκόμενος κατῶρθωσε νὰ φθάσῃ
 εἰς Ῥίον, ὁπόθεν διεπέρασεν εἰς Ῥούμην. Κατὰ τὴν ἀξιο-

θαύμαστον δὲ ταύτην ἐστρατείαν ὁ Ἀνδρῶτατος ἐφόνευσε 1500 ἔχθρους, αὐτὸς δὲ ἔχασε 96 ἄνδρας. Ἄλλ' ἐν Κερκύρα συλληφθεὶς δολίως ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ δέσμιος ἀπαχθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐρίφθη εἰς τὸ κάτεργον, ὅπου ἐθανατώθη διὰ πολλῶν βασάνων.

3. ΡΗΓΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ

(1757—1798).

Ἐνέργειαι αὐτοῦ, ἡρωϊκὸς θάνατος.

Ὁ Ῥήγας ἐγεννήθη τῷ 1757 εἰς Φεράς ἢ Βελεστῖνον τῆς Θεσσαλίας, διὰ τοῦτο ὁ ἑπωνομασθη καὶ Φαιραῖος ἢ Βελε-

ΡΗΓΑΣ Ο ΦΕΡΑΙΟΣ

στενλῆς. Τελειώσας δὲ τὰ μαθήματα εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγοράς ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν, ὅπου ἔμαθε καὶ ἄλλας ξένας γλώσσας. Ὁ δ' ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Μαυρογένης παρέλαβεν αὐτὸν ὡς γραμματέα του

(1786). Ἐκεῖ ὁ Ῥήγας ἐγνωρίσθη καὶ μετὸν πασσᾶν τοῦ Βιδίνιου Πασβάνογλου καὶ συνῆψε στενὴν φιλίαν μετ' αὐτοῦ. Ἐπεισε δὲ αὐτὸν διὰ τῆς εὐγλωττίας του νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ἄμα δ' οὗτος ἔφθασεν εἰς Βιδίνιον, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας. Ἡ τότε ἐκραγεῖσα Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐξήγειρεν ὄλων τὰ πνεύματα, πρὸ πάντων δ' ἐξήγειρε τὸ πνεῦμα τοῦ Ῥήγα, ὅστις ἐνωρὶς εἶχε συλλάβει τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτετε αὐτὴ καὶ μόνη ἡ ἰδέα ἐπεκράτει εἰς τὸν νοῦν του, ἡ ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Τούρκων ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος του. Κατὰ τὸ ἔτος 1796 μετέβη εἰς Βιέννην, πρωτεύουσαν τῆς Αὐστρίας, ὅπου ἦσαν πολλοὶ ὁμογενεῖς, ἔμποροι καὶ λόγιοι, ἵνα ἔλθῃ εἰς συνουσίαν μετ' αὐτῶν. Ἦρξις νὰ ἐργάζεται μετὰ δραστηριότητος καὶ νὰ γράφῃ πρὸς τοὺς ἐξοχωτέρους ἀρματωλοὺς καὶ προὔχοντας καὶ πρὸς ἄλλους πλουσίους Ἕλληνας. Ἐπίσης ἔγραφε πρὸς ἐπισήμους Τούρκους καὶ Ἀλβανούς, πρὸς τὸν Πασβάνογλου καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν μέγαν στρατηγὸν τῆς Γαλλίας Βοναπάρτην, τὸν μετὰ ταῦτα γενόμενον αὐτοκράτορα Ναπολέοντα τὸν Α'. Ἴνα διαφωτίσῃ δὲ τοὺς ὁμογενεῖς του, συνέταξεν, ἐκτὸς ἄλλων συγγραμμάτων, καὶ χάρτην τῆς Ἑλλάδος μετὰ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἴνα ἐξάψῃ δὲ καὶ τὸ ἰθιὸν φρόνημα, συνέθεσε καὶ διάφορα ἄσματα ὑπὲρ ἐλευθερίας, τὰ ὁποῖα ἐψάλλοντο ἐνθουσιωδῶς παρὰ τῶν ἀπανταχοῦ διεσκορπισμένων Ἑλλήνων.

«Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν 'ς τὰ στενά
μονάχοι 'σάν λιοντάρια 'ε τῆς ράχαις, 'ς τὰ βουνά;
Σπηλιῆς νὰ κατοικῶμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμεν τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαδιά;
Νὰ χάνωμεν πατρίδα ἀδέλφια καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κι' ὄλους τοὺς συγγενεῖς;
Καλλίτερα μᾶς ὦρας ἐλεύθερη ζωὴ,
παρὰ σαράντα χρόνων σκλαδιά καὶ φυλακὴ.
Στοχάσου πῶς σὲ ψήνουμι καθ' ὦρα 'ς τὴ φωτιά.
'Ελάτε μ' ἕνα ζῆλον εἰς τοῦτον τὸν καιρὸν
νὰ κάνωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω 'ς τὸν σταυρόν.

Ἐκ Βιέννης ὁ Ῥήγας μετέβη εἰς Τεργέστην, ἵνα ἐκεῖθεν μεταβῆ εἰς Ἑνετίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ Ναπολέοντος.

Δυστυχῶς ὁμῶς τὰ εἰς Τεργέστην προαποσταλέντα ἔγγραφα καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ παρεδόθησαν εἰς τὴν Αὐστριακὴν ἀρχήν. Ὁ Ῥήγας ἀμα ἔφθασε συνελήφθη καὶ δέσμιος ἐρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν. Ὁ Ῥήγας κατ' ἀπαίτησιν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως παρεδόθη μὲ ἄλλους τιμᾶς ὁπαδούς του εἰς τὸν πασσᾶν τοῦ Βελιγραδίου. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐπνίγησαν εἰς τὸν Δούναβιν, τελευταῖος δὲ ἔμεινεν ὁ Ῥήγας. Ὅτε δὲ οἱ δῆμιοι καὶ παρέλαβον αὐτόν, ὁ Ῥήγας ἐνόησεν τὸν σκοπὸν των καὶ διὰ τοῦ γρόνθου του ἔρριψε τὸν ἕνα κατὰ γῆς ἡμιθανῆ. Ὁ ἄλλος δῆμιος φωνάζει «εἰς τὰ ὄπλα!» Πολλοὶ Τοῦρκοι ἀκούσαντες τὴν φωνὴν ἔτρεξαν ἔνοπλοι καὶ διετάχθησαν νὰ τὸν φονεύσωσιν. Ὅτε δὲ ὁ Ῥήγας εἶδεν αὐτούς εἰσελθόντας εἰς τὴν φυλακὴν, ἀνέκραξεν: «Ἔτσι ἀποθνήσκουσι τὰ παλληκάρια, ἀρκετὸν σπóρον ἔσπειρα, ὅστις ταχέως θὰ βλαστήσῃ καὶ θὰ καρποφορήσῃ, τὸν δὲ γλυκὺν αὐτοῦ καρπὸν θὰ θερίσῃ τὸ γένος μου». Οἱ δῆμιοι ἐπυροβόλησαν καὶ ὁ Ῥήγας ἔπεσε νεκρὸς πρὸς ἀνάστασιν τοῦ γένους του (1798). Ὁ Ῥήγας ἐλάλησεν ὡς προφήτης καὶ ἀπέθανεν ὡς ἔθρομάρτυς. Ὁ ριφθεὶς σπόρος ἐβλάστησεν, ἡ Ἑλλὰς ἠλευθερώθη καὶ ἔγειθη τοὺς γλυκεῖς τῆς ἐλευθερίας καρπούς. Ἡ δὲ πατρίς εὐγνωμονοῦσα ἔστησε πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου τὸν ἀνδριάντα του.

4. ΟΙ ΣΟΥΛΙΩΤΑΙ

Ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες αὐτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ.

Τὸ ἠρωϊκὸν Σοῦλι κεῖται εἰς τοὺς ἀπροσίτους βράχους τῶν Κασσωπαίων ὄρεων τῆς Τσαμουργιάς, ὑπεράνω τῆς χαράδρας τοῦ Ἀχέροντος. Καὶ οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι καὶ αἱ βαθεῖαι χαράδραι καθίστανον τὸ Σοῦλι ἀπόρρητον, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον καθίστα αὐτὸ ἀπόρρητον ὁ ἠρωϊσμὸς τῶν κατοίκων του.

Ὁ Σουλιώτης ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐγυμνάζετο εἰς τὰ ὄπλα καὶ οὐδέποτε ἀπεχωρίζετο αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ Σουλιώτισσαι, ὅσάκις ἐγένετο πόλεμος, συνεξεστράτευον μὲ τοὺς ἀνδρας τῶν καὶ συνεπολέμου μετ' αὐτῶν.

Ὁ Ἀλῆ πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων, τύραννος θηριώδης καὶ ἄπιστος, ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ τὸ Σοῦλι. Ἀλλ' ἡ πρώτη προσβολὴ ἀπέτυχε καὶ ὁ πολυἀριθμος αὐτοῦ στρατὸς ἐνίκηθη καὶ κατεδιώχθη μέχρις Ἰωαννίνων (1790). Μὴ δυνάμενος δ' ὁ Ἀλῆ πασσᾶς νὰ καταβάλλῃ τοὺς Σουλιώτας διὰ τῆς ἀνδρίας, κατέφυγεν εἰς τὸν δόλον καὶ ἔγραψεν ἐπιστολὴν ζητῶν τὴν βοήθειαν αὐτῶν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου πόλεμον. Ἐβδομήκοντα Σουλιῶται ὑπὸ τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν συνεξεστράτευσαν, ἀλλὰ δολίως συλληφθέντες ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μὴ δυνηθεὶς ὁ Ἀλῆ πασσᾶς νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι, διέταξε καὶ ἔφερον τὸν Τζαβέλλαν ἐνώπιόν του. « Ἡ ζωὴ σου, ἄθλιε χριστιανέ, τῷ εἶπεν, εἶνε εἰς χεῖράς μου, θὰ ὑποστῆς δὲ φρικώδη βασανιστήρια, ἂν δὲν μοῦ παραδώσῃς τὸ Σοῦλι. » Ὁ Τζαβέλλας ὑπεσχέθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Σοῦλι καὶ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα, ἀφῆκε δὲ ὡς ὕμνον τὸν υἱὸν Φῶτον. Ὁ Τζαβέλλας ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Σοῦλι. Ἀφοῦ δὲ προπαρασκευάσθη νὰ ἀποκρούσῃ πᾶσαν ἐπιθεσιν ἐκ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ἔγραψε πρὸς αὐτὸν τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν. « Χαίρομαι, ὅπου ἐγέλασα ἓνα δόλιον. Εἶμαι ἐδῶ νὰ ὑπερασπισθῶ τὴν πατρίδα μου. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνῃ, ἐγὼ ὅμως θέλω τὸν ἐκδικήσῃ. . . Ἄν ὁ υἱός μου δὲν μὲνῃ εὐχάριστος νὰ θυσιασθῇ διὰ τὴν πατρίδα του, εἶνε δὲν ἄξιος νὰ ζῆσῃ καὶ νὰ γνωρίζηται ὡς υἱός μου. » Ὁ Ἀλῆς ἐλύσσαξεν ἀπὸ τὴν ὀργὴν του καὶ ὁ Φῶτος ὠδηγήθη ἐνώπιον τοῦ τυράννου, ὅστις ἠπέλησεν, ὅτι θὰ τὸν ψήσῃ ζωντανόν. Ὁ Φῶτος ἀπήντησε· « Δὲν φοβοῦμαι, ἐγεννήθηκα διὰ τὴν πατρίδα καὶ διὰ τὴν πατρίδα θὰ ἀποθάνω. » Ὁ Ἀλῆς ἐθαύμασε τὴν ἀφοβίαν τοῦ παιδίου καὶ δὲν τὸ ἐφόνευσε, διέταξε δ' ἐφοδὸν κατὰ τοῦ Σουλίου. Ἐκ ὀσχιλίων ὅμως Ἀλβανῶν μόλις ἑκατὸν τεσσαράκοντα διεσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς (1792).

Μετὰ ὀκτῶ ἔτη ὁ Ἄλῆς ἐπανάλαβε τὸν πόλεμον, ἀλλ' οἱ Σουλιῶται ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν νεαρὸν Φῶτον ἀπέκρουσαν πάσας τὰς ἐφοδούς. Ὁ Ἄλῆς μὴ δυνηθεὶς καὶ πάλιν νὰ καταλάβῃ τὸ Σούλι κατέφυγεν εἰς τὸν δόλον καὶ ἀπεπειράθη νὰ δωροδοκῆσθαι τοὺς σπουδαιότερους ὄπλαρχηγούς. Ἀλλὰ πάντα τὰ τεχνάσματα ἀπέτυχον. Οἱ δὲ Σουλιῶται ἐγράψαν τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν. « Ἡ πατρίς μας εἶνε ἀπείρως γλυκυτέρα ἀπὸ τὰ ἄσπρα σου, ὅθεν ματαίως κοπιαζεις. Ἡ ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται μὲ ὄλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς, παρὰ μὲ τὸ αἷμα καὶ μὲ τὸν θάνατον ἕως τὸν ὕστερον Σουλιώτην. » Ἐπὶ τριετίαν οἱ Σουλιῶται ὑπέμειναν μετὰ καρτερίας φρικώδεις στερήσεις, ἀλλ' ἔμνον ἄκαμπτοι εἰς ὅλας τὰς στερήσεις καὶ πάντες προετίμων τὸν θάνατον, ἀλλ' ὄχι τὴν ὑποταγὴν.

Ἐπὶ τέλους ὁμῶς μεταξὺ τῶν πολυορκουμένων εὐρέθη καὶ ἓνας *προδότης* Ἰούδας, ὁ Πήλιος Γούσης. Οὗτος εἰς συμπλοκὴν τινα τραπεὶς εἰς φυγὴν ἀπεκλείσθη τῆς κοινωνίας καὶ ἐπεριφρονεῖτο ὡς δειλὸς καὶ ἀνανδρός. Ἄντι δὲ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ στίγμα διὰ γενναίου κατορθώματος, ἐμελέτησεν ἐκδίκησιν καὶ ἐπρόδωκε τὴν πατρίδα του. Λαβὼν πρὸς ἀμοιβὴν τῆς προδοσίας του δέκα *πυργιά* (ποσότητά τινα χρημάτων) ὠδήγησεν ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ ἔκρυπεν εἰς τὴν οἰκίαν του διακοσίους Τούρκους. Ὅτε δὲ διετάχθη ἡ ἐφοδος, ἐξώρμησαν καὶ οἱ κεκρυμμένοι καὶ προσέβαλον ἐκ τῶν νώτων τοὺς Σουλιώτας. Οὕτω δὲ ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὸ Κιοῦγγι, φρούριον τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ἐπὶ τοῦ λίαν ἀποκρήμνου ἐκείνου βράχου ὁ μοναχὸς Σαμουήλ. Οὗτος ἄγνωστος τὴν πατρίδα καὶ τὴν καταγωγὴν ἐπεφάνη μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων. Ἐκάλει δὲ ἑαυτὸν *δευτέραν παρουσίαν* καὶ ὁ λαὸς ἐθεώρει αὐτὸν ὡς *ἀπόστολον* τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῶν λόγων του δὲ καὶ διὰ τῆς ἡρωϊκῆς ἀνδρίας του εἶχεν ἐμπνεύσει τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμόν. Καὶ ὅτε ὁ Ἄλῆς ἐπρότεινε τὴν εἰρήνην μὲ τὴν συμφωνίαν νὰ ἐξορισθῇ ὁ Φῶτος, πάντες εὐρέθησαν πρόθυμοι νὰ θυσιάσωσι τὸν γενναῖον ἀρχηγόν των. Εἰς

μάτην ὁ Φῶτος ὑπέμνησεν εἰς αὐτοὺς τὸν μῦθον τοῦ λύκου καὶ τῶν προβάτων καὶ προεμάντευσε τὴν μέλλουσαν συμφορὰν, αὐτοὶ ἔμειναν ἀμετάπειστοι. Ὁ Φῶτος ὑπακούει καὶ με ἀιματωμένην καρδίαν καὶ με δάκρυα γεμάτους τοὺς ὀφθαλμοὺς μεταβαίνει εἰς τὴν πατρικὴν του οἰκίαν καὶ ἐμβάλλει πῦρ. «Ἡ οἰκία τοῦ Τζαβέλλα δὲν θὰ βεβηλωθῇ ὑπὸ τῶν ἀπίστων,» εἶπε καὶ ἀπῆλθεν.

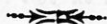
Οἱ Σουλιῶται ἀπὸ τοῦ φρουρίου τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἀντέταξαν τὴν τελευταίαν ἥρωϊκὴν ἀμυναν. Ἐπετράπη δὲ εἰς αὐτοὺς τελευταῖον νὰ ἀπέλθωσι με τὰ ὄπλα των καὶ τὰς ἀποσκευὰς των, ἔμεινε δ' εἰς ἁγίαν Παρασκευὴν ὁ Σαμουήλ με πέντε συντρόφους διὰ νὰ παραδώσῃ τὸν χῶρον καὶ νὰ λάβῃ τὸ ἀντίτιμον διὰ τὰ ἐκεῖ πολεμοφόδια. Ὁ δὲ γραμματεὺς τοῦ Ἄλῃ πληρώσας τὰ χρήματα εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ. «Ποίαν τιμωρίαν, καλόγερε, νομίζεις τώρα, ὅτι θὰ ὑποστῆς, ἀφ' οὗ εἶχες τὴν ἀνοησίαν νὰ παραδοθῆς εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Βεζύρη;» «*Καμμίαν*», ἀπήντησεν ὁ Σαμουήλ, καὶ πάραυτα ἔρριψε τὸ πιστόλιόν του εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἐκεῖ συνετάφη μετὰ τῶν συντρόφων καὶ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος καὶ πίστεως (1803).

Τὴν ἥρωϊκὴν ταύτην πράξιν ὁ Ἄλῃς τὴν μετεχειρίσθη ὡς πρόφασιν νὰ ἀκυρώσῃ τὰς συνθήκας καὶ διέταξε τὴν καταδίωξιν τῶν Σουλιωτῶν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον σῶμα ἐκ χιλίων πεντακοσίων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Τζαβέλλαν, Δρακον, καὶ Ζέρβαν διεσώθη εἰς Πάργαν.

Τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ τὸν Κουτσονίκαν περιεκυκλώθη εἰς Ζαλόγγον. Ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀπέκρουσαν τὰς μανιώδεις τῶν πολεμίων ἐφόδους, ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, ἐπειδὴ δὲν εἶχον πλέον οὔτε πολεμοφόδια, οὔτε τροφάς, διῆλθον ξιφῆρεις διὰ μέσου τῶν πολεμίων καὶ μόλις ἐκ τῶν ὀκτακοσίων διεσώθησαν ἑκατὸν πενήκοντα εἰς Πάργαν. Ἐκεῖ δὲ ἐξετελέσθη ὁ ἥρωϊκὸς ἄμα καὶ σπαραξικάρδιος χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. Ἐξήκοντα Σουλιώτισσαι θέλουσαι νὰ ἀποφύγωσι τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν ἀτίμωσιν ἐδραμον εἰς ἐξέχοντά τινα βράχον, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἔρρεεν ὁ Ἀχέρων. Καὶ ἀφ' οὗ κατεφίλησαν τὰ τέκνα

των, τὰ ἐξεσφενδόνισαν εἰς τὸ χαῖνον βάραθρον. Κατόπιν ἐσχημάτισαν χορὸν καὶ εἰς κάθε περιστροφὴν ἐρίπτετο καὶ ἀνὰ μία εἰς τὸν κρημνόν, ἕως οὗ κατεκρημνίσθησαν ὅλοι.

Τὸ δὲ τρίτον σῶμα ὑπὸ τοῦ Κώσταν Βότσαρην κατέφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον Σέλτσον καὶ ἀφοῦ ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἀπέκρουσαν γενναίως τὰς μανιώδεις τῶν πολεμίων ἐφόδους, μόλις ἐκ τῶν χιλίων διεσώθησαν εἰς Πάργαν ὑπὸ τὸν γενναῖον Κώσταν Βότσαρην τεσσαράκοντα πέντε.

Σ. ΝΙΚΟΣ ΤΣΑΡΑΣ ΚΑΙ ΕΥΘΥΜΙΟΣ ΒΛΑΧΑΒΑΣ

Ἄρματωλοὶ τοῦ Ὀλύμπου.

Ὁ Νίκος Τσάρας ἢ κοινῶς Νικοτσάρας καλούμενος ἦτο υἱὸς τοῦ ἀρματωλοῦ Ἐλασσῶνος Τσάρα καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἔλαβεν αὐτὸς τὸ ἀρματωλίκιον. Ἄλλ' ὁ Ἄλῃ πασσᾶς διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἀρματωλίκιον ἄσημόν τινα, *Βλαχθοῦδωρον* καλούμενον. Ἐνεκα τούτου ὁ Νικοτσάρας ἐτράπη εἰς τὸν κλέφτικον βίον καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐξοπλίσας στολίσκον ἔγεινε φοβερὸς πειρατής. Ἐν ἔτει 1807 ὁ Νικοτσάρας ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Σερβίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Καραγεώργη, ὅστις ἐπολέμει πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ὅθεν παραλαβὼν πεντακοσίους πενήκοντα ἐκλεκτοὺς ἀρματωλοὺς καὶ ὀρκίσας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἀπέπλευσεν ἐκ Σκοπέλου καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Κατερίναν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐκεῖθεν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Περικυκλωθεὶς δὲ ὑπὸ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ πολεμήσας ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Τσίχναν. Ἐκεῖ δὲ πάλιν περιεκυκλώθη ὑπὸ δεκαπεντακισχιλίων ἐχθρῶν. Ἀφ' οὗ δ' ἐπολέμησεν ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια, διέρχεται τὴν νύκτα ξιφῆρης διὰ μέσου τῶν πολεμίων. Φθάσας δ' ἐπὶ τοῦ Ἁγίου ποταμοῦ εὕρισκε τὴν γέφυραν φραγμένην με ἀλυσόδετον πύλην καὶ φυλαττομένην ἀπὸ πολλοὺς Τούρκους. Ὁ Νικοτσά-

ρας ὁρμᾶ αὐτὸς πρῶτος καὶ τρεῖσας εἰς φυγὴν τοὺς Τούρκους κόπτει ὁ ἴδιος τὰς ἀλύσεις θραύει τὴν πύλην καὶ κατευθύνεται εἰς Πράβι καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Παγγαίου ὄρους κατευθύνεται πρὸς τὴν παραλίαν καὶ διασώζεται εἰς τὸν Ἄθωνα, ὁπόθεν διὰ πλοίων ἐπιστρέφει εἰς Σκόπελον (20 Ἰουλίου 1807).

Κατὰ τὴν περίφημον ταύτην ἐκστρατείαν του, διακρίσασαν ἐπὶ δύο περίπου μῆνας, ὁ Νικοτσάρας ἀπώλεσε περὶ τοὺς τριακοσίους ἐβδομήκοντα ἄνδρας, ἐφόνευσε δὲ πολλαπλασίους ἐχθροὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπιζήσαντων συντρόφων του ἔφερον πολλὰς πληγὰς.

Εἰς τὴν Σκόπελον συνῆλθον οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἀρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐξοπλίσαντες ἐβδομήκοντα πλοῖα ἐξηκολούθησαν κατὰ θάλασσαν τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνα. Καὶ στόλαρχον μὲν διώρισαν τὸν Σταθᾶν, ἀντιναύαρχον δὲ τὸν Νικοτσάραν. Ἄλλ' ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις διὰ τοῦ πατριαρχείου ἐπεισε τοὺς ἀρματωλοὺς νὰ εἰρηνεύσωσι καὶ νὰ ἐπιστρέψωσι εἰς τὰς ἰδίας ἐπαρχίας. Οἱ ἀρματωλοὶ πάντες ὑπήκουσαν, μόνον ὁ Νικοτσάρας παρέμεινεν εἰς Σκόπελον, ὅπου βραδύτερον ἐδόλοφονήθη ὑπὸ τινος Ἀλθανοῦ, ἐπίσης δὲν ἐπεισθῆ καὶ ὁ Βλαχάβας, ἀλλὰ κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς τὸν Ὀλυμπον.

Ὁ Εὐθύμιος Βλαχάβας ἐγεννήθη ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐγένετο ἱερεὺς κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατρὸς του, διὸ καὶ Παπασευθίμιος καλεῖται. Ἄλλ' ὁ φιλελεύθερος ἀνὴρ δὲν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ μὲ ἀδιαφορίαν τὰ βάσανα τῶν ὁμογενῶν του. Ὅθεν κατετάχθη μεταξὺ τῶν κλεφτῶν καὶ ταχέως διωρίσθη ἀρματωλὸς τῶν Χασιῶν. Πρῶτος δὲ ὁ Εὐθύμιος Βλαχάβας συνέλαβε τὴν ὑψηλὴν ιδέαν νὰ κινήσῃ ἐπανάστασιν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους του. Ἀναγορευθεὶς δὲ παρ' ὄλων τῶν ἀρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου ἀρχηγός, ὤρισεν ὡς ἡμέραν ἐνάρξεως τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος τὴν 29 Μαΐου, καθ' ἣν ἡμέραν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπροδόθη τὸ κίνημα, μετεμελήθησαν δὲ πάντες, ὁ Βλαχάβας ἔσπευσε νὰ ἀνυψώσῃ ἐν Χασιῶν τὴν σημαίαν τῆς ἐπανάστασεως (5 Μαΐου 1808). Καταλαβὼν τὴν Καλαμπάκαν (Καστρί) καὶ ἀπο-

κόψας πᾶσαν συγκοινωνίαν ἀφῆκεν ἐκεῖ τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον μὲ ἑξακόσιους ἄνδρας καὶ αὐτὸς μετέβη εἰς τὸν Ὀλυμπον, ἵνα παρορμήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους ἄρματωλοὺς νὰ δράμωσι πρὸς βοήθειαν. Οἱ ἐν Καλαμπάκᾳ περικυκλωθέντες ὑπὸ δεκαπλασί-
ων Τούρκων μετὰ δεκάωρον λυσσώδη μάχην ἔπεσον πάντες, ὁ δὲ Εὐθύμιος Βλαχάβας ἔφθασε μετὰ δύο ὥρας ἀπὸ τοῦ πέρα-
τος τῆς μάχης ἄγων πεντακόσιους ἄρματωλοὺς.

Ὁ Βλαχάβας ἐντεῦθεν κατέφυγεν εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σκόπελον καὶ ἠνώθη μετὰ τοῦ Νικοτσάρα καὶ τῶν ἄλλων ἄρματωλῶν. Ἐξοπλίσαντες δὲ στολίσκον προσέβαλλον τὰ τουρκικὰ πλοῖα καὶ ἐλεηλάτουσιν τὰ παράλια. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα νὰ πείσῃ τὸν Βλαχάβαν νὰ παύσῃ τὰς καταδρομὰς. Ἐχορήγησε δ' ἀμνηστίαν καὶ εἰς αὐτὸν καὶ εἰς πάντας τοὺς λοιποὺς καὶ διέταξε τὸν Ἀλῆ πασσᾶν νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐχθρικήν κίνησιν κατὰ τῶν ἄρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ δὲ πατριάρχης ἔγραψε πρὸς τὸν Παπᾶ-Εὐθύμιον παραινετικὰς ἐπιστολάς, δι' ὧν ἐξώριζεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ στάδιον, τὸ ὁποῖον προσβάλλει αὐτὸν καὶ ὡς χριστιανὸν καὶ ὡς ἱερέα τοῦ Ὑψίστου. Οὕτως ἐξαπατηθεὶς ὁ Βλαχάβας διέλυσε τὸν στολίσκον του καὶ δολίως συλληφθεὶς ἀπήχθη δέσμιος εἰς Ἰωάννινα καὶ ὑπέστη φρικῶδες μαρτύριον.

6. ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Κατὰ τὸ 1814 τρεῖς ἀσήμαντοι νέοι, ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἄρτης, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἐκ Πάτμου, ἐσύστησαν ἐν Ὀδησσῶ τὴν *μυστικὴν ἐταιρίαν τῶν φιλικῶν*. Σκοπὸς αὐτῆς ἦτο ἡ γενικὴ ἐξέγερσις πάντων τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν διατελούντων δούλων λαῶν, ἵνα ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀμέσως δὲ προσελήφθησαν εἰς τὴν ἐταιρίαν καὶ οἱ ἐξῆς: Παναγιώτης Σέκερης, Ἀντώνιος Κομιζόπουλος, Ἀνθιμος Γαζῆς,

Γεώργιος Λεβέντης, Νικόλαος Παξιμάδης και Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος. Βαθμηδὸν δὲ κατετάχθησαν εἰς τὴν ἐταιρίαν καὶ πάντες οἱ ἐξέχοντες, Ἕλληνες εἰς τὰ πλούτη καὶ εἰς τὰ γράμματα, οἱ ἐπισημότεροι ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται, ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ χιλιάδες προκρίτων Ἑλλήνων ἐκ τῶν διασπαρμένων εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου. Τὰ μέλη τῆς φιλικῆς ἐταιρίας διηροῦντο εἰς ἑπτὰ τάξεις ἢ βαθμούς, εἰς ἀδελφοποιτούς, συστημένους, ἱερεῖς, ποιμένας, ἀρχιποιμένας, ἀφιερωμένους καὶ ἀρχηγούς ἀφιερωμένων.

Μέλη τῆς ἐταιρίας δὲν ἐγίνοντο πάντες ἀνεξελέγκτως, ἀλλὰ μετὰ αὐστηρὰν ἐξέτασιν ὅσοι ἦσαν ἄνθρωποι τίμιοι καὶ ἀγαθοί. Ὅσοι δὲ δοκιμαζόμενοι ἐκρίνοντο ἄξιοι νὰ γείνωσι μέλη τῆς ἐταιρίας, ὠδηγοῦντο εἰς μυστικὸν δωματίον καὶ ἐκεῖ ἐνώπιον τῆς εἰκόνας τῆς ἀναστάσεως ὠρκίζοντο ὑπὸ ἱερέως νὰ ἔχωσι πίστιν, ἐπιμονὴν, σιωπὴν καὶ ἀπόλυτον ὑπακοήν. Τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου ἀπῆται καὶ μυστικότητα καὶ αὐταπάρρησιν καὶ δραστηρίαν ἐνέργειαν. Πάντες δὲ οἱ ἑταῖροι ἀνεγνώριζον μίαν ὑπερτάτην τῆς ἐταιρίας ἀρχὴν, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν μυστικὴν, ἄφινον δὲ νὰ ἐννοῶσι πάντες τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ῥωσίας. Ἄλλ' οἱ ἑταῖροι, ἀφ' οὗ ἔγειναν πολυαριθμοὶ, ἀπῆτουν ἐπιμόνως νὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς αὐτοὺς ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐταιρίας. Ὅθεν οἱ πρῶτοι ἰδρυταὶ τῆς ἐταιρίας εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνεύρωσι τοιοῦτον, ὅστις νὰ παρέχη ἐγγύτησιν, ὅτι εἶνε ἀνὴρ ἐνάρετος καὶ ἰκανός. Ὁ Ἐάνθος κατὰ πρῶτον ἀπετάθη πρὸς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν καί, ἐπειδὴ οὗτος ἠρνήθη νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀρχὴν, ἀπετάθη κατόπιν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψυλάντην, ὅστις προθύμως ἀπεδέχθη τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν καὶ ἀνηγορεύθη γενικὸς πληρεξούσιος καὶ ἐπίτροπος τῆς ἐταιρίας. (12 Ἀπριλίου 1820).

Υ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

(1792—1828).

Ἡ ἐν Βλαχία ἐπανάστασις.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἦτο υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνταντίνου Ὑψηλάντου γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1792. Ὁ πάππος του καὶ ὁ πατὴρ του ἐχρημάτισαν ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας. Ὁ πατὴρ του φεύγων τοὺς διωγμοὺς τῶν Τούρκων κατέφυγεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ὁ νεαρὸς Ἀλέξανδρος ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν ὡς ὑπότροφος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας καὶ κατετάχθη εἰς τὸν ρωσικὸν

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

στρατὸν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ διέπρεψεν εἰς πολλὰς μάχας, εἰς δὲ τὴν ἐν Δρέσδῃ μάχην πολεμῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ἀπώλεσε τὸν δεξιὸν του βραχίονα (1812). Ὁ αὐτοκράτωρ προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ὑπασπιστὴν του καὶ προήγαγεν εἰς ὑποστράτηγον (1817). Ἀφ' οὗ δὲ ἀπεδέχθη τὴν ἀρχηγίαν ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀπεριόριστον ἄδειαν

ἀπουσίας ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1821 ὁ Ἀλέξανδρος διαβάς τὸν Προῦθον ἐφθασεν εἰς Ἰάσιον τῆς Μολδαυίας καὶ ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Χιλιαδες μαχητῶν Ἑλλήνων συνέρρευσαν περὶ αὐτὸν. Πεντακόσιοι δὲ νέοι ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν ἀφήσαντες τὰς ἐν Ευρώπῃ σπουδὰς τῶν προσήλων καὶ κατετάχθησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ ἀποτελέσαντες τὸν *ἱερόν λόχον*. Οἱ Τούρκοι ταχέως συνεχέντρωσαν πολὺν στρατὸν καὶ ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου. Καὶ τετρακισχίλιοι μὲν τούτων ἐφώρμησαν καθ' ἑπτακοσίων ἐπαναστατῶν, οἵτινες ὑπὸ τὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην κατεῖχον τρία παλαιὰ χαρακώματα μετὰ δύο τηλεβόλων πρὸ τοῦ Γαλαζίου. Οὗτοι, ἀφ' οὗ γενναίως ἀπέκρουσαν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας τὰς ἐφόδους τῶν πολεμίων, τὴν νύκτα διεπέρασαν ξιφῆρεις διὰ μέσου αὐτῶν. Δισχίλιοι δὲ Τούρκοι κατέλαβον τὸ Δραγατσάνιον καὶ ὠχυρώθησαν ἐκεῖ. Ἄλλ' ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος περιεκύκλωσεν αὐτοὺς πανταχόθεν, πᾶσαι δὲ αἱ ἀπείρειαι αὐτῶν πρὸς ἐξοδὸν ἀπεκρούσθησαν. Οἱ Τούρκοι θέλοντες νὰ διευκολύνωσι τὴν ἐξοδὸν ἐμβάλλουσι πῦρ εἰς τὸ χωρίον, ὃ δὲ συνταγματάρχης τοῦ ἰππικοῦ Καραβίας, ἀνὴρ παράφορος, ἐφώρμησε λίαν ἀσυνέτως κατ' αὐτῶν μετὰ πεντακοσίων ἰπέων παραπίσας καὶ τὸν Νικόλαον Ὑψηλάντην νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν μετὰ τοῦ ἱεροῦ λόχου. Οἱ Τούρκοι ἐθαρρυνθέντες ἀπὸ τὸ ἀνόητον κίνημα ἐξώρμησαν καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἔτρεψαν τὸν Καραβίαν εἰς φυγὴν, ἔπειτα δὲ ἐπέπεσον κατὰ τῶν ἱερολοχιτῶν. Οὗτοι ἂν καὶ ἦσαν ἀπειροπόλεμοι καὶ ἐμάχοντο πρὸς τετραπλάσιους ἐμπειροπολέμους ἐχθρούς, ἐπολέμησαν ὅμως γενναίως καὶ οἱ τετρακόσιοι τούτων ἀπέθνον ἡρωϊκῶς μαχόμενοι τὸν ἐνδοξὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον.

Ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τὴν ἤτταν αὐτὴν ἀπελπισθεὶς τελείως περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπαναστάσεως κατέφυγεν εἰς Αὐστρίαν διὰ νὰ κατέλθῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος. Ἄλλὰ συλληφθεὶς κατὰ διαταγὴν τῆς Αὐστριακῆς κυβερνήσεως ἐρρίφθη εἰς φρικῶδεις φυλακὰς καὶ ἐκεῖ

εἰς τὴν σκοτεινὴν φυλακὴν ὁ ἀτυχὴς Ὑψηλάντης ἐμαραίνεται
μανθάνων τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα τῶν ὁμογενῶν του. Μετὰ
ἐξαετίαν ἀπεφυλακίσθη, ἀλλὰ δὲν ἤξιώθη οὔτε νὰ ἀποθάνῃ
μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος, οὔτε νὰ ἴδῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς,
ἀλλ' ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας καὶ τὴν λύπην του (1828).

Ὁ Ὑψηλάντης χάριν τῆς πατρίδος του ἐθυσίασε καὶ θέσιν
καὶ τιμὰς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του θὰ
διαμείνῃ ἀθάνατον καὶ θὰ εὐλογῆται εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ἀπὸ
ἔλον τὸ ἑλληνικὸν γένος.

**8. Ἐθνικὴ ἐξέγερσις. Τραγικαὶ σφαγαὶ ἐν Κων-
σταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ.
Ἀπαγχόνισις τοῦ Πατριάρχου.**

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη καὶ
καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὰς νή-
σους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἡπειρον.
Εἰς τὴν ταχείαν ἐξάπλωσιν τῆς ἐπαναστάσεως συνετέλεσαν
πολλὰ αἷτια, ἀλλὰ πρὸ πάντων συνετέλεσαν αἱ τραγικαὶ σφα-
γαὶ τῶν χριστιανῶν, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν ἅμα ἀνεκαλύφθη τὸ
σχέδιον τῆς ἐπαναστάσεως ἐκ τῶν κατασχεθέντων ἐγγράφων
τῆς φιλικῆς εταιρίας καὶ ἀνηγγέλθη ἡ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἐκρη-
γεῖσα ἐπανάστασις. Πλείστοι ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐσπευσαν
νὰ σώσωσι τὴν ζωὴν διὰ τῆς φυγῆς. Ἄλλ' ὅτε ἡ τουρκικὴ
κυβέρνησις ἔμαθεν, ὅτι ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις καὶ εἰς τὴν
Πελοπόννησον, τότε ἀληθῶς ἐξεμάνη καὶ διέταξε τὴν ἀνηλεῆ
σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν. Θέλων δὲ ὁ σουλτᾶνος νὰ ἐμπνεύσῃ
τὸν γενικὸν τρόπον διέταξε τὴν σφαγὴν καὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ
πατριάρχου. Οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἦτο τότε Γρηγόριος δ' Ε' .
Ὁ ἱερομάρτυς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Γρηγόριος ὁ
Πατριάρχης ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ τῷ 1745. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ
ἐκαλεῖτο Ἰωάννης Ἀγγελόπουλος, ἡ δὲ μήτηρ του Ἀσημίνα
καὶ αὐτὸς Γεώργιος.

Ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ μετέβη εἰς Σμύρνην πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν. Ὁ δὲ μητροπολίτης Σμύρνης ἐχειροτόνησεν αὐτὸν διάκονον, καὶ τότε μετωνομάσθη Γρηγόριος καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένετο καὶ μητροπολίτης Σμύρνης (1784). Ἐν ἔτει δὲ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

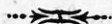
1797 προεχειρίσθη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὡς μητροπολίτης καὶ ὡς πατριάρχης εἰδείχθη ὁ τύπος τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπραττε πολλὰς ἀγαθοεργίας. Ἀλλὰ συκοφαντηθεὶς εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὡς ὑποθάλων ταραχὰς δις καθρέθη τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐν ἔτει δὲ 1819 ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνέλαβεν ἐκ τρί-

του τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ μετὰ διείταν ὑπέστη τὸν δι' ἀγχόνης μαρτυρικώτατον θάνατον. Ὅτε δ' ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡ ἀγγελία τῆς Ἀναστασίας καὶ διετάχθη ἡ καταδίωξις καὶ ἡ σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν, πολλοὶ συνεβούλευσαν τὸν πατριάρχην νὰ φύγῃ διὰ νὰ σωθῇ. Ἄλλ' ὁ ἀοιδίμος πατριάρχης ἀπήντησε: «Μὴ μὲ παρακινήτε νὰ φύγω, διότι, ἐὰν φύγω, οἱ Τούρκοι θὰ ἐξαγριωθῶσι περισσότερο καὶ θὰ χυθῇ περισσότερο αἷμα. Εἶμαι πατριάρχης καὶ ποιμὴν καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείψω τὸ ἔθνος καὶ τὸ ποίμνιόν μου. Πρέπει νὰ μείνω, καὶ ἂν σφαγῶ, ὁ θάνατός μου θὰ ἐμπνεύσῃ τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ θὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὸν ἱερόν ἡμῶν ἀγῶνα, θὰ κινήσῃ δὲ καὶ τὴν συμπάθειαν τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τοῦ γένους μας.»

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου 1821), ἐν ᾧ ἐλειτούργει εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναόν, αἴφνης ἄγρια στίφη Τούρκων περιεκύκλωσαν τὰ πατριαρχεῖα. Ὁ πατριάρχης ἐξηκολούθησεν ἀτάραχος τὴν θείαν ἱερουργίαν, ἐμνημόνευσεν ὅλους τοὺς προκεκοιμημένους, ηὐχήθη ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσι ζώντων χριστιανῶν, ηὐλόγησέ μὲ κατάνυξιν τὸν περιεστώτα λαόν, ἐκινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἔψαλε τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ κατὰ διάνοιαν ηὐχήθη καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους του. Μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας τὰ ἄγρια στίφη τῶν Τούρκων συνέλαβον τὸν πατριάρχην καί, ἀφ' οὗ τὸν ἐξύβρισαν βαναύσως καὶ τὸν ἐβασάνισαν, τὸν παρέδωσαν εἰς τὸν δῆμιον. Ὁ δῆμιος ἐπέρασε τὸν βρόχον (θηλειά) εἰς τὸν ἱερόν τράχηλον τοῦ μάρτυρος καὶ ἐκρέμασεν αὐτὸν εἰς τὴν μεσαίαν πύλην τῶν πατριαρχείων. Τὴν τρίτην δὲ ἡμέραν τὸ ἱερόν λείψανον τοῦ Πατριάρχου ἐξεκρεμάσθη καὶ παρεδόθη εἰς ὄχλον Τούρκων καὶ Ἑβραίων, οἵτινες ἔουραν αὐτὸ διὰ μέσου τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν ὀδῶν καὶ τὸ ἔριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ δ' ἐκ Κεφαλληνίας πλοίαρχος, Ἰωάννης Σκλάβος, παρέλαθεν αὐτὸ κρυφίως εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ τὸ μετεκόμισεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας ἐκηδεύθη μὲ βασιλικὰς τιμὰς. Ὁ θάνατος

τοῦ Πατριάρχου ἐπροξένησε μεγάλην αἴσθησιν εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ Ἕλληνας καὶ ἦναψεν εἰς τὰ στήθη πάντων τὴν φλόγα τῆς ἐκδικήσεως.

Ἐν ἔτει δὲ 1871 μετεκομίσθη τὸ ἱερόν λείψανον εἰς Ἀθήνας. Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἡ πατρὶς ἐστήσε πρὸς τιμὴν τοῦ ἔθνομάρτυρος μαρμάρινον ἀνδρίατα.

9. ΟΠΑΛΑΙΩΝ ΠΑΤΡΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

(1777—1827).

Ἡ σημαία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Γερμανὸς ἐγεννήθη ἐν Δημητσάνῃ τῷ 1777. Εἰς λίαν νεαράν ἡλικίαν ἐχειροτονήθη διάκονος τοῦ μητροπολίτου Ναυπλίας, κατὰ δὲ τὸ 29 ἔτος τῆς ἡλικίας ἱεράρχης παλαιῶν Πατρῶν. Κατηχηθεὶς τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας εἰργάσθη μετὰ ζήλου πρὸς εὐδωσιν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ καὶ πρῶτος κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 ὕψωσεν ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ἐχάραξε δὲ καὶ σφραγίδα, ἔχουσαν τὸν σταυρὸν εἰς τὸ μέσον καὶ κλάδον δάφνης, καὶ ἐπιγραφὴν «*Σφραγὶς ἐλευθερίας*». Ὁ Γερμανὸς ἔχων ὕψωμένην τὴν σημαίαν κατήλθεν εἰς Πάτρας παρακολουθούμενος ὑπὸ ἐνόπλων χωρικῶν καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως. Ἐστήσε δὲ τὴν σημαίαν εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας καὶ ὁ λαὸς προσερχόμενος ἠσπάζετο αὐτὴν καὶ ὠρκίζετο, «*ἐλευθερία ἢ θάνατος.*»

Αὐτὸς κατ' ἀρχὰς διηύθυνε τὸ πολεμικὸν γραφεῖον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Συνειργάσθη ὡς μέλος εἰς τὴν πρώτην καὶ τρίτην ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικὴν συνέλευσιν. Εἰς τὴν τελευταίαν ἐγένετο καὶ πρόεδρος αὐτῆς, ἀπέθανε δὲ ἐν Ναυπλίῳ ἐν ἔτει 1827.

α') Τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον ἐν ἔτει 1821

10. Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἔκρηξις τῆς Ἑλληνικῆς ἑπαναστάσεως ἐν ἔτει 1821.

Ἡ Πελοπόννησος καὶ ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς θέσεώς της καὶ ἕνεκα τοῦ ὑπερέχοντος πληθυσμοῦ τῶν κατοίκων της ἐθεωρήθη ὡς τὸ καταλληλότατον κέντρον τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὁ Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Παπαφλέσσας κοινῶς καλούμενος, κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος κομιζὼν πολλὰ πολεμεφόδια. Διὰ τὴν ἐξάψην δὲ τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν Ἑλλήνων διηγεῖτο πολλὰ μυθώδη καὶ ἀδύνατα πράγματα. Ἐκτὸς τοῦ Παπαφλέσσα κατῆλθον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἑπαναστάσεως καὶ πολλοὶ ἀρματωλοὶ, οἷον ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Νικηταρᾶς, οἱ Πετμεζαῖοι καὶ ὁ πολυμήχανος Κολοκοτρώνης. Διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου ἦτο τότε ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς, ἀνὴρ ἰκανὸς καὶ δραστήριος, ἔδρα δὲ τῆς διοικήσεως ἦτο ἡ Τρίπολις. Ἄλλ' ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ὁ Χουρσὴτ εἶχεν ἀποσταλῆ κατὰ τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὡς ἀντιπρόσωπόν του δὲ εἶχεν ἀφήσει τὸν Σαλῆκ ἀγᾶν, ἀνθρώπον ἀνίκανον. Ὁ Σαλῆκ βλέπων τὰς προπαρασκευὰς τῶν Ἑλλήνων ἤρχισε νὰ ὑποπτευθῆται καὶ προσεκάλεσε τοὺς προκρίτας καὶ ἀρχιερεῖς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν νὰ μεταβῶσιν εἰς Τρίπολιν διὰ νὰ συσκεφθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ ὁποῖα μέτρα πρέπει νὰ λάβωσι κατὰ τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ πασσᾶ. Ἄλλ' ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ συλλάβῃ καὶ φυλακίσῃ αὐτοὺς καὶ τοιοῦτοτρόπως ματαιώσῃ πᾶν ἐπαναστατικὸν κίνημα. Δώδεκα πρόκριτοι καὶ ἑννέα ἀρχιερεῖς χάριν τῆς πατρίδος μετέβησαν εἰς Τρίπολιν, ἵνα μὴ δώσωσιν ὑπονοίας περὶ τῆς ἑπαναστάσεως. Τινὲς δὲ τῶν προκρίτων τῆς Πελοποννήσου μετὰ τινῶν ἀρματωλῶν συνῆλθον εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἡ ὁποία ἦτο πλησίον τοῦ Αἰγίου, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς ἑπαναστάσεως.

Ὡς ἡμέραν ἐνάρξεως ἡ φιλικὴ εἰταιρία εἶχεν ὀρίσει τὴν 25 Μαρτίου. Ἀλλὰ πάντες σχεδὸν οἱ συνελθόντες ἤρχισαν νὰ δισταζοῦσι περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν ὀρισμένην ἡμέραν, διότι ἐφοβοῦντο ἀναλογιζόμενοι καὶ τὰς κολοσσιαίας δυνάμεις τῆς Τουρκίας καὶ τὰς δεινὰς συνεπειὰς ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας. Ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Παπαφλέσσα ἐφρόνουν, ὅτι ἡ περίστασις εἶνε λίαν εὐνοϊκὴ, καὶ δι' ἄλλους

ΠΕΤΡΟΜΠΗΣ

μὲν λόγους καὶ ἰδίως ἔνεκα τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Ἐν τούτοις κατὰ προτροπὴν τοῦ Παπαφλέσσα ὁ τρομερὸς κλέφτης Νικόλαος Σολιώτης καὶ ὁ Ἀναγνώστης Κορδῆς μετὰ τινων ἄλλων συντρόφων των παραφυλάξαντες ἐφόνευσαν ὀκτὼ Τούρκους εἰσπράκτωρας (τῇ 13 Μαρτίου 1821). Μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐξηνάγκασαν καὶ ἐξήκοντα Ἀλθανοὺς παρὰ τὴν Βερσοβὰν νὰ παραδώσωσι τὰ ὄπλα. Ὁ δὲ Χαντρογιάννης κατὰ προτροπὴν τοῦ Ζαΐμη καὶ Φωτῆλα ἐπυροβόλησαν τὸν σπαχῆν τοῦ διοικητοῦ τῶν Καλαβρύτων Ἀρναούτουγλου. Οὗτος ἐν-

τρομος ἐκλείσθη ἐντὸς τριῶν πύργων μὲ ἄλλους Τούρκους καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας παρεδόθη διὰ συνθήκης (21 Μαρτίου). Μετὰ τὰ κινήματα αὐτὰ οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὰ φρούρια μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των. Δισχίλιοι δὲ Μανιάται ὑπὸ τὸν Πετρόμπετην ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατελθόντες τὰς δυτικὰς πλευρὰς τοῦ Ταυγέτου ἠνώθησαν μετ' ἄλλων ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρῶνην, τὸν Παπαφλέσσαν, τὸν Νικηταρᾶν καὶ ἄλλους καὶ ἐπολιόρησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὰς Καλάμας (23 Μαρτίου 1821). Τὴν ἐπομένην ἡμέραν 25 ἱερεῖς καὶ πεντακισχίλιοι ἐπαναστάται ἐψάλαν δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν νίκην καὶ ἀνέπεμψαν δεήσεις πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων. Συγχρόνως καὶ ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Ζαΐμης, ὁ Λόντος, ὁ Ροῦφος, ὁ Παπαδιαμαντόπουλος καὶ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ ἐπολιόρησαν τὰς Πάτρας. Εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἐνθουσιωδῶς προσερχόμενοι ἠσπάζοντο καὶ ὀρκιζόμενοι ἐλευθερίαν ἢ θάνατον ἐκραύγαζον: «Ζήτηω ἢ ἐλευθερία. Ζήτησαν οἱ ἀρχηγοὶ καὶ εἰς τὴν πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεός». Ἄλλ' αἴφνης ἐπελθὼν ὁ Ἰουσοῦφ πασσαὶς τῆς Εὐβοίας διεσκόρπισεν αὐτούς καὶ ἐπυρπόλησε τὴν πόλιν.

Ἐν τούτοις ἡ ἐπαναστασις ὡς ἀστραπὴ διεδόθη ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Πελοποννήσου καὶ μέχρι τῆς 25 Μαρτίου ὄλοι οἱ κάτοικοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν ἀπίστων, ἵνα ἐν μιᾷ στιγμῇ ἐκδικηθῶσι δουλείας δεινὰ τεσσάρων αἰώνων. Ἄλλ' οἱ πλεῖστοι τούτων ἀντὶ ὄπλων ἔφερον μαχαίρας καὶ ῥάβδους καὶ σφενδόνας καὶ γεωργικὰ δίκρανα.

Σὰν τὴ σπίθα κρυμμένη στὴν στάχτη

Ἐκρυβότουں γιὰ ἡμᾶς λευτεριά,

Ἦλθε ἡ ἡμέρα, πετιέται, ἀνάφτει

Ἐξανοίχθη σὲ κάθε μεριά.

Ἦλθε ἡ ἡμέρα φωνάξαν τὰ χεῖλη

Ποῦ κλεισμένα τὰ εἶχε ἡ σκλαβιά,

Καὶ με μιὰς ἐπετάχθησαν χίλιοι

Καὶ ἄλλοι χίλιοι πετιῶνται με μιὰ.

Τρέχουν, ἄρματ' ἀρπάζουν μὲ βία,
Τὸ σταυρὸ γιὰ σημεῖο ἕνας βαστᾶ,
Καὶ γυναῖκες, παιδιὰ, τοὺς φωνάζουν,
Ὅρκισθητε γιὰ τὴν ἐλευθεριά.
Τοῦτ' ἡ 'μέρα π' ὁ Θεὸς εἶχε στείλει
Τὸν Υἱόν του στὸν κόσμον γιὰ 'μᾶς.
Τοῦτ' ἡ 'μέρα, ἀδελφια καὶ φίλοι,
Εἶναι ἡμέρα μεγάλης χαρᾶς.
Σὰν θεριά ὄλοι ὠρμήσανε τότε,
Μπένουν μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησιά,
Συγχωροῦνται, τὸ' ἀγκάλαις ἀνοίγουν,
Πέρνουν ὄλοι τὴν θεία εὐλογία.
Τι εὐλογία ἦτο ἐκεῖνη ἡ θεία!
Τῶν Ἑλλήνων ἀνάφτει ἡ καρδιά,
Τὸ σταυρὸ γιὰ βοήθεια εἶχαν πάντα,
Κι' ἀποκτήσαν μ' αὐτὸν 'λευθεριά.

Ι Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη καὶ Ζαμπίτσας, ἐγεννήθη δὲ τῇ 3 Ἀπριλίου 1770. Ἡ μήτηρ του παρακολουθοῦσα τὸν σύζυγόν της καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγέννησε τὸν Θεόδωρον ὑπὸ κάτω δένδρου ἐπὶ τινος ὄρου τῆς Μεσσηνίας. Ὅτε ὁ πατήρ του καὶ πάντες σχεδὸν οἱ συγγενεῖς του ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ Χασάν πασσᾶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ὁ Θεόδωρος διεσώθη ὡς ἐκ θαύματος ὑπὸ τῶν παλληκαριῶν τοῦ πατρός του (1779). Ἐκτοτε ὁ Κολοκοτρώνης ὤμωσεν ἐκδίκησιν καὶ κατέφυγεν ὡς κλέφτης εἰς τὰ βουνά. Δεκαπενταέτης διωρίσθη ἀρματωλὸς Λεονταρίου. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι ἐπεβουλεύθησαν τὴν ζωὴν του καὶ ὁ Θεόδωρος κατέφυγε πάλιν εἰς τὰ ὄρη. Ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ πολλὰς καταδιώξεις, κατὰ τὰς ὁποίας διεκινδύνευσε πολ- λάκις τὴν ζωὴν, κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον (1805). Καταταχθεὶς δὲ ὡς λοχαγὸς εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ διακριθεὶς εἰς τὴν ἐν Κερκύρα μάχην κατὰ τῶν Γαλλῶν προήχθη εἰς ταχ-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ματάρχην. Κατὰ δὲ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Καρχημύλην τῆς Μάνης (6 Ἰανουαρίου 1821). Μετὰ τὴν κυρίευσιν τῶν Καλαμῶν ἄλλοι μὲν τῶν ὄπλαρχηγῶν ἐτράπησαν πρὸς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια, ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης μετ' ἄλλων πρὸς τὰ μεσόγεια τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπολιόρησε τὴν Καρυταίαν. Καταλαβὼν δὲ τὰ στενὰ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου κατετρόπωτε τουρκικὸν ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον ἤρχετο πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Καρυταίνῃ πολιορκουμένων Τούρκων. Πάντες σχεδὸν οἱ Τούρκοι περὶ τοὺς

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

500 ἢ ἐφονεύθησαν ἢ ἐπνίγησαν εἰς τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν. Μετὰ τὸ κατόρθωμα αὐτὸ συνεκεντρώθησαν περὶ τοὺς ἑξακισχιλίους ἐπαναστάτας ὑπὸ διαφόρους ὄπλαρχηγούς καὶ ἐπολιόρησαν τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης. Ἄλλ' ἅμα εἶδον προσερχομένους πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων διςχιλίους Τούρκους πεζοὺς καὶ 700 ἵππεις διεσκορπίσθησαν. Οἱ μείναντες σχεδὸν ἄνευ στρατιωτῶν ὄπλαρχηγοὶ ἀπεφάσισαν νὰ κατέλθωσιν εἰς Μεσσήνην. Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρῶνης ἐπέμενε νὰ μὴ ἐγκαταλει-

φθῶσιν αἱ πλησίον τῆς Τριπόλεως στρατηγικαὶ θέσεις, διότι οὕτω θὰ δυναθῶσιν εὐκόλως νὰ κυριεύσωσι τὴν Τρίπολιν καὶ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἐπανάστασιν. Ἄλλ' οἱ λοιποὶ ὀπλαρχηγοὶ δὲν ἤθελον νὰ μείνωσι, προέτρεπον δὲ καὶ τὸν Κολοκοτρῶνη νὰ τοὺς παρακολουθήσῃ. Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρῶνης ἀπήντησεν: «Ἐγὼ δὲν πηγαίνω πουθενά, σεῖς, ἂν θέλετε, τραβάτε, ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου καὶ τὰ βουνά καὶ τὰ πουλιὰ μὲ γνωρίζουν, καὶ ἂν χαθῶ, κάλλιο τόχῳ νὰ μὲ φᾶν τὰ πουλιὰ τοῦ τόπου μου». Τὴν νύκτα εἰσηλθὼν εἰς τι ἐκεῖ ἐκκλησίδιον καὶ μὲ θερμὰ δάκρυα παρεκάλεσε τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος του. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνεκέντρωσε πάλιν περὶ ἑαυτὸν περὶ τοὺς 300 ἄνδρας, Ἄλλὰ καὶ οὗτοι ἅμα εἶδον μακρόθεν τουρκικὸν στρατὸν διεσκορπίσθησαν. Μετ' ὀλίγον συνελθόντες πάλιν οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἐδέχθησαν τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ κατέλαβον περίξ τῆς Τριπόλεως τρεῖς ὄχυράς: θέσεις, τὸ *Χρυσοβίτσι*, τὸ *Βαλιτέτσι* καὶ τὴν *Πάτραν*.

12. Ἡ ἐν Βαλτετσίῳ νίκη τῶν Ἑλλήνων, (12 καὶ 13 Μαΐου 1821).

Ὁ Χουρσὴτ πασσᾶς ἐνδιαφερόμενος διὰ τοὺς ἐν Τριπόλει θησαυροὺς του καὶ τὴν οἰκογένειάν του ἀπίστευτε διὰ τὸν ὑποστράτηγόν του Μουσταφάμπεην μὲ 3500 Ἀλβανούς διὰ νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως καὶ κατασβέσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Οὗτος διελθὼν διὰ Πατρῶν διέλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, τοῦ Ἀκροκορίνθου καὶ τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐπυρπόλησε τὰς Πάτρας καὶ τὸ Αἴγιον, ἔφθασε δὲ ἀκωλύτως εἰς Τρίπολιν. Τῇ 12 δὲ Μαΐου ἐφώρμησε μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του ἀνερχομένου εἰς 12000 ποζοὺς καὶ 1500 ἵππους κατὰ τῶν ἐν Βαλτετσίῳ ὠχυρωμένων Ἑλλήνων. Οὗτοι ἦσαν ἐν ὄλῳ 845. Ὁ Κολοκοτρῶνης συνεβούλευσεν αὐτοὺς πῶς νὰ ὀχυρωθῶσι καὶ ἔδωκε τὸ σχέδιον τῆς μάχης. Ἐπὶ τρεῖς ὄλας ὥρας οἱ 845 Ἕλληνες ἐπολέμησαν γενναίως καὶ ἀπέκρουσαν τὰς λυσσώδεις

εφόδους τῶν Τουρκαλβανῶν. Μετὰ τρίωρον μάχην ἐπεφάνη ὁ Κολοκοτρῶνης μὲ 700 Ἑλληνας εἰς τὴν κορυφὴν ἑνὸς βουνοῦ καὶ ῥήξας μίαν βροντώδη κραυγὴν κατετρόμαξε τοὺς Τούρκους : «Τοῦρκοι, ζωντανούς θὰ σὰς πιάσω, εἶμαι ἐγώ, ὁ Κολοκοτρῶνης». Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπο τὴν Πιάναν μὲ 800 Ἑλληνας. Οἱ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ Πλαπούταν Ἑλληνες προσεβαλον ἐκ τῶν πλαγίων τοὺς Τούρκους. Ἡ μάχη διήρκεσε μέχρι τῆς ἑσπέρας. Τὴν νύκτα οἱ Ἑλληνες ἔλαβον νέας ἐπικουρίας. Τὴν πρωΐαν ἐπανελήφθη ἡ μάχη καὶ κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ὁ Κολοκοτρῶνης ἐφώνησεν : «Ἐπάνω τους Ἑλληνες» καὶ πάντες ἐφόρμησαν ξεφῆρεις καὶ ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν. Ἡ μάχη αὕτη τοσοῦτον θάρρος ἐνέπνευσε εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὥστε ἐν ᾧ οὗτοι ἐτρέποντο πρότερον εἰς φυγὴν, ὁσάκις ἤκουον : *«ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι»*, ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἤρχισαν αὐτοὶ νὰ ἐρωτῶσι : *«ποῦ εἶνε οἱ Τοῦρκοι»*.

§ 13. Νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐν Δολιανοῖς.

Νικήτας ὁ Τουρκοφάγος.

Ὁ Μουστάμπης θέλων νὰ ἐξαλείψῃ τὴν καταισχύνην τῆς ἡττης του διέταξεν ἐξακισχιλίους ἄνδρας νὰ ἐπέλθωσι μετὰ δύο πυροβόλων κατὰ τῶν ἐν Βερβαίνοις Ἑλλήνων καὶ ἀφ' οὗ νικήσωσιν αὐτοὺς νὰ προχωρήσωσι καὶ καταλάβωσι τὸν Μιστράν. Πλησίον τῶν Δολιανῶν συνήντησαν τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, τὸν κοινῶς καλούμενον Νικηταρᾶν, ὅστις μετέβαινεν εἰς Ναύπλιον μετὰ 300 περίπου ἀνδρῶν. Ὁ Νικήτας εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην θέσιν εὐρεθεὶς κατέλαβε μετὰ σπουδῆς τὰς οἰκίας του χωριοῦ. Ἐπὶ ἑνδεκα ὅλας ὥρας ὁ Νικήτας ἐπολέμησε γενναίως καὶ ἡρωϊκῶς ἀπέκρουσε πάσας τὰς λυσώδεις ἐφόδους τῶν πολεμίων. Οἱ ἐν Βερβαίνοις Ἑλληνες εἰδοποιηθέντες ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον προ-

καταλάβει τὴν διόδον, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν μετὰ πολύωρον μάχην νὰ διέλθωσιν. Ἄμα δὲ οὗτοι ἐφθασαν εἰς τὰ Δολιανὰ ἐξώρμησαν ἐκ τῶν οἰκιῶν καὶ οἱ περὶ τὸν Νικήταν μὲ τὰ ξίφη γυμνὰ καὶ ἔτρεψαν τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν. Κατέσφαξαν δὲ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρός καὶ τῆς σφαγῆς ἐκείνης ἐπεκλήθη ὁ Νικήτας *Τουρκογάρος* (18 Μαΐου).

§ 14. Ἄλωσις τῆς Τριπόλεως.

Ἡ Τρίπολις, ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἦτο δὲ περιτειχισμένη καὶ καλῶς ὠχυρωμένη. Εἰς αὐτὴν κατόικουν οἱ ἐπιστημότεροι Τούρκοι. Μετὰ δὲ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως συνεκεντρώθησαν ἐντὸς αὐτῆς καὶ ἄλλοι πολλοὶ Τούρκοι μὲ τὰς οἰκογενείας των, ὥστε ὁ ὅλος πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνῆλθεν εἰς τριάκοντα περίπου χιλιάδας. Οἱ Ἕλληνες εἶχον καταλάβει τὰ *Τρίκορφα* καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεκεντρώθησαν περὶ τὰς δέκα χιλιάδας. Ἀνεγείροντες δὲ νέα ὀχυρώματα ἐπλησίαζον βαθμηδὸν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἀπέβη ἐλεεινὴ καὶ ἀξιοδάκρυτος, διότι οὔτε τροφὰς εἶχον, οὔτε ὕδωρ, ἀνεπτύχθησαν δὲ καὶ θανατηφόροι ἀσθένειαι. Ὅθεν ἀπελπισθέντες ἤρχισαν νὰ σκέπτονται πῶς κάλλιον δύνανται νὰ σωθῶσιν. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Τούρκοι συνεσκέπτοντο, πενήκοντα Ἕλληνες κατώρθωσαν νὰ ἀναβῶσιν ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ ἤναιξαν ἀμέσως μίαν πύλην τοῦ φρουρίου, διὰ τῆς ὁποίας εἰσῆλθον καὶ οἱ ἄλλοι ἐκεῖ πλησίον Ἕλληνες, καὶ ἔστρεψαν τὰ πυρεθῆλα αὐτοῦ κατὰ τῆς πόλεως. Κατόπιν εἰσώρμησαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες καὶ θέσαντες πῦρ εἰς τὴν πόλιν ἤρχισαν τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν σφαγὴν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεδοκίμαζε τὰ γινόμενα καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του ἐπρостаτεύσε τοὺς ἀναχωροῦντας Ἀλβανούς, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἀσφαλῆ συνοδείαν τοῦ Πλαπούτα διεπέρασαν εἰς τὴν Ἠπειρον συγκαμίζοντες καὶ τοὺς θησαυροὺς των. Ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν Τούρ-

νων μόλις 40 διεσώθησαν εἰς Ναύπλιον, δωδεκακισχίλιοι δὲ ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἠχμαλωτίσθησαν.

β') Τὰ κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐν ἔτει 1821

18. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ.

Μάχη ἐν Θερμοπύλαις (23 Ἀπριλίου 1821).

Ὁ Ἀθανάσιος Διακός ἐγεννήθη ἐν Μουσουνίτση τῆς Παρνασσίδος τῷ 1788. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ

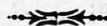
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

πατρός του, ἐπέκλεισεν αὐτὸν εἰς τι μοναστήριον καὶ ἐκεῖ μετὰ τινα ἔτη ὁ Ἀθανάσιος ἐχειροτονήθη διάκονος Ὁ νεαρὸς Διακός φύσει φιλελεύθερος καὶ μισῶν τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων ἐγκα-

τέλιπε τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ὡς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς πατρίδος ἀνέβη εἰς τὰ ὄρη ὡς κλέφτης. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐτάχθη ὑπὸ τὸν ἀρματωλὸν Σκαλτσᾶν, ἔπειτα δὲ προσελήφθη ὡς πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, τὸν ὁπεῖον καὶ διεδέχθη εἰς τὴν ὄπλαρχηγίαν τῆς Βοιωτίας. Ὑψώσας δὲ ἐν Λεβαδείᾳ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐξηνάγκασε τοὺς ἐν Λεβαδείᾳ Τούρκους νὰ παραδώσωσι τὰ ὄπλα. Ἐκεῖθεν μετέβη καὶ κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας μετὰ τοῦ Πανουργιᾶ καὶ Δυοβουνιώτου, ὅπως ἀποκρούσωσι τὴν ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βριώνην εἰσβολὴν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ Διακὸς κατέλαβε τὴν ἐπὶ τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ γέφυραν, τὴν κινῶς καλουμένην γερῆρι τῆς Ἀλαμάνας, μετὰ τετρακοσίων ἀνδρῶν. Ἡ θέσις αὕτη ἦτο ἡ μᾶλλον ἐπικίνδυνος. Ὅτε δὲ ἐπλησίασεν ὁ ἐχθρὸς, οἱ περὶ τὸν Δυοβουνιώτην καὶ Πανουργιᾶν διεσκορπίσθησαν καὶ αὐτὸς ὁ Διακὸς ἀπέμεινε μὲ 48 μόνον συντρόφους. Τινὲς προτείνουσιν εἰς αὐτὸν νὰ φύγη, εἰς δὲ μάλιστα τῷ προσφέρει καὶ τὸν ἵππον του, ἀλλ' ὁ νέος τῶν Θερμοπυλῶν Λεωνίδας ἀπαντᾷ: «Ὁ Διακὸς δὲν φεύγει», καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ μάχεται ὡς ἀληθὴς ἥρωας. Σπάζει τὸ τουφέκι του, σύρει τὴν σπάθην, ἀλλὰ καὶ τὴν σπάθην μετὰ πολὺν χρόνον μάχην ἔθραυσεν ἄνω τῆς λαβῆς σφαῖρα ἐχθρική, ἄλλη δὲ σφαῖρα τοῦ ἔθραυσε τὸν δεξιὸν βραχίονα. Καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Διακὸς περικυκλωθεὶς συλαμβάνεται ζωντανός, δέσμιος δὲ σύρεται πρὸς τὸν Ὁμέρ Βριώνην. Οὗτος θαυμάσας τὴν ὠραίαν αὐτοῦ μορφήν καὶ τὸ λαμπρὸν ἀνάστημα προτείνει εἰς τὸν αἰχμάλωτον, ὅτι τοῦ χαρίζει τὴν ζωὴν, ἂν συναινῇ νὰ ἀρνηθῇ τὴν πίστιν του. Ὁ Διακὸς ἀπαντᾷ: «Ἕλλην ἐγεννήθηκα καὶ Ἕλλην θὰ πεθάνω». Τότε κατεδικάσθη νὰ *σουβλισηθῇ* καὶ νὰ *ψηθῇ ζωντανός*. Ὁ ἥρωας ἐσουβλίσθη καὶ ἐψηθῆ ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ὡς ἀρνίον. Ὑπέστη δὲ τὸ μαρτύριον μετὰ καρτερίας ὑπερανθρώπου, ἣτις χαρακτηρίζει τοὺς μεγάλους τῆς πίστεως μάρτυρας καὶ τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος, χωρὶς οὐδένα νὰ ἐκβάλη στεναγμὸν, χωρὶς οὐδὲν νὰ χύσῃ δάκρυ! (23 Ἀπριλίου 1821). Μόνον δὲ ὅτε ἐσύρετο εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου καὶ ἔστρεψε τὸ βλέμμα

αὐτοῦ περίξ εἰς τοὺς χλοερούς λειμῶνας καὶ τὰ ἀνθισμένα δέν-
δρα, εἶπε μὲ πικρὸν παράπονον.

«Γιὰ ἰδέεσ καὶρὸ ποῦ διάλεξεν ὁ χάρος γὰ μὲ πάρη,
Τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιὰ καὶ βγάζ' ἡ γῆ χορτάρη».

16. ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

Τὸ **Χάνι** τῆς Γραβιᾶ, (8 Μαΐου 1821).

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς ἦτο υἱὸς τοῦ περφηήμου ἀρμα-
τωλοῦ Ἀνδρουτσοῦ ἐκ Λοκρίδος γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ τῷ 1790.
Κατὰ τὸ ἑκατὸν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας τὸν προσέλαβεν ὁ

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

Ἀλῆ πασσαῶσ καὶ τὸν κατέταξε μεταξύ τῶν σωματοφυλάκων
του. Βραδύτερον δὲ τὸν διώρισεν ἀρματωλὸν τῆς Λεβαδείας
καὶ μετ' ὀλίγον προήγαγεν εἰς γενικὸν ἀρματωλόν. Ὅτε δὲ ἡ
Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσαῶ, ὁ Ὀδυσ-

σεύς ἔσπευσε νὰ συναγωνισθῆ ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὴν ἔκρη-
 ξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον
 τοῦ Διάκου κατῆλθεν εἰς Γραβιάν, ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν Ὁμὲρ
 Βριώνην, ὅστις ἐπήρχετο κατὰ τῆς Ἀμφίσσης. Ἐν πολεμικῷ
 συμβουλίῳ ἀπεφασίσθη, ἵνα οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ὀπλαρχηγῶν κα-
 ταλάβωσι τὰς πέριξ ὀχυρὰς θέσεις, αὐτὸς δὲ καταλάβῃ τὸ πλι-
 θόκτιστον χάρι τῆς Γραβιάς. Εἶπε δὲ εἰς τὰ παλληκάρια του:
 «Ὅποιος ἀπὸ σᾶς, παιδιά, θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ ἐκεῖ, εἰς
 τὸ χάρι, ἄς πιασθῆ κατόπιν μου εἰς τὸν χορόν» Παρευθὺς
 ἑκατὸν δέκα ἐπτὰ γενναῖοι ἦρωες ἐπιάσθησαν κατόπιν αὐτοῦ
 καὶ χειροκρατούμενοι καὶ τραγωδοῦντες εἰσῆλθον εἰς τὸ χάρι.
 Μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσῆλθον καὶ οἱ τρεῖς ξενοδόχοι. Ταχέως ἔφρα-
 ξαν μὲ λίθους θύρας καὶ παραθύρα καὶ ἤνοιξαν πολεμίστρας.
 Μετ' ὀλίγον ἔφθασαν καὶ οἱ Τοῦρκοι. Οἱ τὰ πέριξ κατέχοντες
 Ἕλληνες ἐξεβλήθησαν ἐκεῖθεν μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν, ὅλη
 δὲ ἡ τουρκικὴ στρατιὰ ἐφώρμησε πρὸς τὸ χάρι. Προεπορευέτο
 δὲ τῆς στρατιᾶς δερβίσης ἐφιππος. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἠρώτησεν αὐ-
 τὸν ποῦ πηγαίνει, ἐκεῖνος δ' ἀπήντησε: «Νὰ σφάζω ἐχθροὺς
 τοῦ προφήτου», ἀλλὰ πρὶν τελειώσῃ τὸν λόγον του, ὁ Ὀδυσ-
 σεὺς ἐτουφέκισε καὶ τὸν ἔρριψε νεκρόν. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐφορμῶσι
 μετὰ μανίας λυσσώδους νὰ κρημνίσωσι τὸ χάρι καὶ κατασπα-
 ράξωσι τοὺς ἐντὸς. Ἄλλ' οἱ ἐντὸς πυροβολοῦντες διασπείρουσι
 τὸν ὄλεθρον εἰς τὰς τάξεις των, ἀποκρούουσι τὰς ἐπανηλειμ-
 μένας αὐτῶν ἐφόδους καὶ ἀναγκάζουσιν αὐτοὺς νὰ ὑποχωρή-
 σωσιν. Ὁ Ὁμὲρ κατέπαυσε τὴν ἐπίθεσιν καὶ διέταξε νὰ πο-
 λιορκηθῆ πανταχόθεν τὸ Χάρι καὶ ἔστειλεν εἰς Λαμίαν νὰ τῷ
 φέρωσι πυροβόλα.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἔκρινε καλὸν νὰ ἐγκαταλίπη τὸ χάρι καὶ τὴν
 νύκτα πάντες οἱ Ἕλληνες ἐξέφυγον εἰς τὸ βουνὸν πατοῦντες
 ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν πτωματων. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν
 τέσσαρες μόνον, ἐκ δὲ τῶν Τοῦρκων ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυμα-
 τίσθησαν ὑπὲρ τοὺς χιλίους. Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὸ πάθημα τοῦ-
 το δὲν ἐτόλμησαν νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὴν Ἀμφίσσαν.

§ 17. Ἰωάννης Δουβουνιώτης Ἡ ἐν
Βασιλικῆς νίκη τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ἰωάννης Δουβουνιώτης ἐγεννήθη τῷ 1757 εἰς τὸ χω-
ρίον τῆς Οἴτης «*Δυὸ βουνά*», ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπωνομάσθη.
Δεκαπενταέτης ἠκολούθησεν ὡς ψυχογιὸς τὸν περιώνυμον Ἄν-
δρούτσον. Μετ' ὀλίγον ἐγένετο τὸ πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ καὶ
συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἐξοδὸν τῆς Πελοπον-
νήσου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄνδρούτσου διωρίσθη ἀρματω-
λὸς τῆς Βουδουνίτσας καὶ βραδύτερον προσέλαβε καὶ τὸ ἀρμα-
τωλικίον τοῦ Ζατουνίου, τῶν Σαλῶνων καὶ τῆς Ἐλατείας.
Ὅτε δ' ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Διά-
κου καὶ Πανουργιᾶ ἐν Θερμοπύλαις καὶ ἐν Γραβιᾷ μετὰ τοῦ
Ὀδυσσεῶς. Κατὰ τὸν Αὐγούστον ἔφθασαν εἰς Λαμίαν καὶ δύο
ἕτεραι τουρκικαὶ στρατιαὶ ἐκ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν
Βεϋρᾶν πασσᾶν. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς συνελθόντες ἀπε-
φάσισαν κατὰ πρότασιν τοῦ Δουβουνιώτου νὰ καταλάβωσι τὰ
ἐπὶ τῆς τῆς ὁδοῦ τῆς Λεβαδείας *Βασιλικά*. Κατὰ τὴν 25 Αὐ-
γούστου εἰσέβαλεν ἡ τουρκικὴ ἐμπροσθοφυλακὴ ἐκ δισχιλίων
ἰππέων καὶ πεζῶν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένην
κοιλιάδα, ἀλλ' ἐξηναγκάσθη νὰ ὀπισθεχωρῆσῃ. Τὴν ἐπομένην
ὀλόκληρος ἡ τουρκικὴ στρατιὰ ὑπὸ τὸν Βεϋρᾶν πασσᾶν εἰσώρ-
μησεν εἰς τὴν κοιλιάδα, διὰ νὰ διέλθῃ μετὰ πάσης θυσίας.
Μέχρι τῆς μεσημβρίας ἡ μάχη ἐξηκολούθησε φονικὴ καὶ πει-
σματώδης. Τότε ἠκούσθη φωνή, α' Ἐφθασεν ὁ Ὀδυσσεύς» καὶ
πανταχόθεν ἐξεπήδησαν ξιφῆρεις οἱ Ἕλληνες. Οἱ Τούρκοι ἐ-
τράπησαν εἰς φυγὴν καταδιωκόμενοι καὶ σφαζόμενοι μέχρι βα-
θείας νυκτός. Οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης περὶ
τοὺς 1200 νεκρούς, 100 αἰχμαλώτους, δύο τηλεβόλα, δέκα
ὀκτῶ σημαίας, ὀκτακοσίους ἵππους καὶ ἄπειρα λάφυρα. Ἡ νίκη
αὕτη ἐξησφάλισε τὴν κατὰ τὴν Στερεᾶν Ἑλλάδα ἐπανάστασιν.

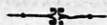
γ') Τὰ κατὰ θάλασσαν ἐν ἔτει 1821.

§ 18. Τὸ ναυτικὸν τῶν τριῶν νήσων.

Τὰ πρῶτα κατὰ θάλασσαν τρόπαια.

Αἱ τρεῖς νῆσοι, Σπέτσαι, Ψαρὰ καὶ Ὑδρα, παρέταξαν εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα περὶ τοὺς δεκακισχιλίους ναύτας καὶ ἐξώπλισαν περὶ τὰ 300 πλοῖα, διὰ τῶν ὁποίων νικηφόρως ἀντετάχθησαν κατὰ τῶν κραταιῶν στόλων τῆς Τουρκίας. Προσέφερον δὲ καὶ περὶ τὰ εἴκοσιν ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ὁ οἶκος τοῦ Κουντουριώτου προσέφερε περὶ τὰ δύο ἑκατομμύρια· περὶ τὸ ἡμισυ ἑκατομμύριον προσήνεγκον οἱ Τομπάζαι, οἱ Μποτασαῖοι, οἱ Βουδοῦραι, οἱ Μίξαι, οἱ Ἀποστόλαι κλπ. Ἀφ' οὗ δ' ἄλληλεστιάδῳ ἐπανεστάτησαν αἱ τρεῖς νῆσοι διώρισαν ἀρχιναύαρχον τὸν Ἰάκωβον Τομπάζην. Μετὰ διάφορα κατορθώματα ὁ ἠνωμένος ἑλληνικὸς στόλος ἄμα ἔμαθε τὸν ἐκ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐκπλουν τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐξέπλευσε πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ. Ἐν τουρκικῶν δίκροτον τῶν 84 τηλεβόλων ἀποτελοῦν τὴν προφυλακὴν τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατέφυγε καταδιωκόμενος εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ, κείμενον δυτικῶς τῆς Λέσβου. Οἱ Ἕλληνες ἀεφάσισαν νὰ τὸ πυρπολήσωσιν. Ὅθεν τὴν νύκτα τῆς 24 Μαΐου ἀπέστειλαν δύο πυρπολικά, ἀλλὰ τὸ ἐν τούτων ἐκάη ἀνωφελῶς, τὸ δ' ἕτερον, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἐκ Ψαρῶν πλοιάρχου Παπανικολῆ καὶ εὐνοϊκὸν ἔχον τὸν ἀνεμὸν, ἐπλησίασεν εἰς τὴν πρῶραν τοῦ δίκροτου. Ἀπτόητος ὁ ἥρως ἐν τῷ μέσῳ τῶν σφαιρῶν προσκολλᾷ τὰς ἀρπάγας ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ μεταδίδει τὰς φλόγας. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ κολοσσὸς ἐκεῖνος περίφλεκτος ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Πάντες δὲ οἱ ἐντὸς αὐτοῦ 1100 Τούρκοι συγκατεποντίσθησαν, πλὴν ὀκτώ. Ὁ Παπανικολῆς μετὰ τῶν 20 συντρόφων του ἐπανεπλευσαν σῶοι. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐτέλεσαν δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεὸν (26 Μαΐου 1821) Καὶ ὁ μὲν τουρκικὸς στόλος περίτρομος εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ὁ δὲ τουρκικὸς ὄχλος ἐκδικούμενος ἐπέπεσε κατὰ τῶν

ἀόπλων κατοίκων τῆς Σμύρνης καὶ τῶν Κυθωνιῶν καὶ ἐπήνεγκε φοβερὰν αἰχμαλωσίαν καὶ σφαγὴν.

Τὰ κατὰ θάλασσαν ἐν ἔτει 1822.

§ 19. Καταστροφή τῆς Χίου.

Ἡ νῆσος Χίος κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἰωνίας, ἐθαυμάζετο δὲ διὰ τὰς φυσικὰς τῆς καλλονάς, ἡ δὲ φιλοπονία τῶν κατοίκων τῆς εἶχε μεταβάλλει αὐτὴν εἰς ἀληθῆ παράδεισον. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἦσαν περὶ τὰς 120 χιλιάδας καὶ οἱ πλεῖστοι τούτων ἤσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποκτήσει μεγάλα πλούτη. Ματαιῶς δὲ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπεπειράθη νὰ κινήσῃ τοὺς φιλησυχούς κατοίκους τῆς νήσου εἰς ἐπανάστασιν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου ὁ πρόκριτος τῆς Σάμου Λυκούργος Λογοθέτης ἀπεβίβασεν εἰς τὴν νῆσον περὶ τοὺς 2500 ἄνδρας καὶ ἐξήγειρε τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν. Ὁ σουλτάνος μαθὼν τὴν ἀποστασίαν τῶν Χίων διέταξε τὸν ναύαρχον Καρᾶ Ἀλῆν νὰ τιμωρήσῃ αὐστηρῶς τοὺς ἐπαναστάτας. Τὴν 30 Μαρτίου κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου ὁ τουρκικὸς στόλος καὶ ἀποβιβάσας τὴν πρῶτὴν περὶ τοὺς ἑπτακισχιλίους ἄνδρας διεσκόρπισε τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἐπυρπόλησε τὴν πόλιν. Συγχρόνως δὲ κατέπλευσεν εἰς τὴν νῆσον καὶ ἀπειράριθμα στίφη ἐνόπλων ἀνδρῶν ἐκ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας. Οἱ Χίοι ἀπατηθέντες εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Καρᾶ Ἀλῆ δοθεῖσαν ἀμνησίαν καὶ εἰς τὰς ψευδεῖς ἐπαγγελίας τῶν προξένων Αὐστρίας καὶ Γαλλίας κατέθεσαν τὰ ὅπλα. Τότε ἅπας ὁ ἐνοπλος ἐκεῖνος στρατὸς διεσπάρη καθ' ὅλην τὴν νῆσον καὶ ἤρχισε τὴν λεηλασίαν καὶ τὴν σφαγὴν. Πᾶσα ἀντίστασις φιλησυχῶν καὶ ἀόπλων ἀνθρώπων ἀπέβη ματαιαία. Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι οὐδαμοῦ εὕρισκον καταφύγιον, πᾶσα δὲ παράκλησις γυναικῶν καὶ παιδῶν οὐδεμίαν

ἤξειτο συμπαθείας. Τὰ μοναστήρια, αἱ ἐκκλησῖαι, τὰ νοσοκομεία, τὸ τυφλοκομεῖον, τὸ φρενοκομεῖον, ἐπυρπολήθησαν καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἰλσεινῶς ἀπώλοντο. Χιλιάδες ἀπηλπισμένων ἀνθρώπων καταφυγόντες εἰς τὸ δυτικὸν τῆς νήσου ἀκρωτήριον κατεσφάγησαν ἅπαντες. Περί τοὺς εἰκοσιπεντακισχιλίους ἐσφάγησαν, διπλάσιοι ἐξηνδραποδίσθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπνίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐλάχιστοι οἰσώθησαν. Ἡ πρῶν ὠραία καὶ εὐανθῆς νῆσος μετεβλήθη εἰς τόπον ἀγρίας ἐρημώσεως καὶ εἰς νεκροταφεῖον ἀτάφων πτωμάτων!

20. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

(1793 — 1877).

Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον τῶν Ψαρῶν ἐν ἔτει 1793. Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Ὅτε δὲ οἱ Τούρκοι κατέστρεψαν τὴν εὐανθῆ Χίον καὶ ἐφόνευσαν χιλιάδας χριστιανῶν, ὁ Κανάρης διὰ τῆς εὐτολμίας αὐτοῦ μετεβλήθη εἰς ἀτρόμητον τῆς θαλάσσης ἥρωα. Οἱ Ἕλληνες θέλοντες νὰ ἐκδικηθῶσι τὴν σφαγὴν τῆς Χίου ἀπεφάσισαν νὰ καταστρέψωσι τὸν τουρκικὸν στόλον διὰ τῶν πυρπολικῶν των. Τὸ ἐπιχείρημα ἦτο λίαν παράτολμον καὶ ριψοκίνδυνον, ἀνέλαβον δὲ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ δύο τολμηρότατοι ναῦται, ὁ ἐξ Ὑδρας Ἀνδρέας Πιπίνος καὶ ὁ ἐκ Ψαρῶν Κωνσταντῖνος Κανάρης μετὰ τεσσαράκοντα δύο ἐπίσης ριψοκίνδυνων συντρόφων. Κοινωνήσαντες οὗτοι τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπέθησαν φαιδροὶ εἰς δύο πυρπολικά καὶ ἐπλεον πρὸς τὴν Χίον, ἵνα θυσιάσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὸν ζηλωτὸν περὶ πίστεως καὶ πατρίδος θάνατον. Μετὰ πολλοὺς δὲ κινδύνους τὰ δύο πυρπολικά ἐρθασαν ἀπαρατήρητα εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Ἦτο δὲ ἡ τελευταία νύξ τοῦ *Ραμαζανίου*. Εἶναι δὲ τὸ *Ραμαζάνιον* θρησκευτικὴ τριακονθήμερος νηστεία τῶν Μουσουλμάνων, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι τὴν μὲν ἡμέραν νηστεύουσι, τὴν δὲ νύκτα ῥίπτονται εἰς εὐωχίας καὶ διασκεδάσεις. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ καὶ ἀσέληνος (6 — 7 Ἰουνίου 1822), ἀλλὰ τὰ ἀπαστρέπτοντα

φῶτα ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ἔκαμνον τὰ πάντα ὁρατά. Συνευωχεῖτο δ' ἐκτὸς τῆς ναυαρχίδος ὁ Καρᾶ-Ἀλῆς μὲ τοὺς ἄξιωματικούς τοῦ στόλου καὶ τοῦ στρατοῦ, ἀντήχουν δὲ περίξ οἱ ἀλαλαγμοὶ ἀπὸ τρισχιλίων στομάτων ἀναμειγμένοι μὲ τοὺς ἤχους πᾶν μουσικῶν ὀργάνων. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη διήλθε διὰ μέσου τοῦ στόλου καὶ προσεκολλήθη εἰς τὰ πλευρὰ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος. Αὐτὸς ὁ Κανάρης ἰδιοχείρως ἤναψε τὸ πυρπολικὸν καὶ αἱ φλόγες αὐτοῦ μετέδωκαν ταχέως τὸ πῦρ εἰς

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα. Ἐκ τοῦ πυρπολικοῦ ἐξεπήδησαν οἱ πυρποληταὶ εἰς τὴν ὄπισθεν αὐτοῦ λέμβον, τελευταῖος δ' ὄλων ἐξεπήδησεν ὁ Κανάρης κραυγάζων· «Νά, ἰδέτε, παληότουρκοι, τί ὠραία φωτοχυσία διὰ τὸ μπαϊράμι σας!» Ἡ ναυαρχὶς παραχρῆμα μετεβλήθη εἰς φλογερὸν ἠφαιστειον. Οἱ Τούρκοι ἐντρομοὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς λέμβους διὰ νὰ σωθῶσιν, ὁ δὲ Καρᾶ-Ἀλῆς εἰσπηδήσας εἰς λέμβον ἐκτυπήθη εἰς τὴν κεφαλὴν ὑπὸ καταπεσοῦσης κεραίας καὶ ἅμα ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ἀκτὴν ἐξέπνευσεν. Ἡ δὲ ναυαρχὶς ἀνετινάχθη μετὰ παταγοῦ φοβεροῦ εἰς τὸν ἀέρα, ἀφ' οὗ μετεδόθη τὸ πῦρ εἰς τὴν πυριτιδα—

ποθήκην. Ὁ δὲ λοιπὸς στόλος ἀποκόψας τὰς ἀγκύρας ἀπέπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ ἐνδοξος πυρπολιτὴς καὶ οἱ λοιποὶ σύντροφοὶ τοῦ ἐπανεπλευσαν σῶσι εἰς τὰ Ψαρά. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ὑπεδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ὁ Κανάρης ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀσκεπῆς καὶ ἀνυπόδητος ἐπορεύθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἤναψε λαμπάδα καὶ ἠὲ χάριστῆσε τὸν Θεὸν διὰ τὸ κατόρθωμα.

Κατὰ δὲ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1822 ὁ τουρκικὸς στόλος ἐνεκα τρικυμίας προσωρμίσθη μετὰξὺ Τενέδου καὶ Τρῆζδος. Δύο τολμηροὶ πυρποληταί, ὁ Κανάρης καὶ ὁ Βρατσᾶνος, εἰσῆλθον ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀθέατοι ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στόλου. Ὁ Κανάρης προσκολλᾷ ἐπὶ τῆς ὑποναυαρχίδος τὸ πυρπολικόν του καὶ ἀτρόμητος ὑπὸ τὰς πυκνάς βολὰς τῶν Τούρκων προσμένει νὰ μεταδοθῇ τὸ πῦρ. Αἱ φλόγες περιεκύκλωσαν τὸ σκάφος καὶ ἐντὸς ὀλίγου αὐτὸ ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἕρμα μετὰ τῶν ἐντὸς ὑπαρχόντων 1600 ἀνδρῶν.

Καὶ ἄλλα παρόμοια ἀνδραγαθήματα διέπραξεν ὁ Κανάρης κατὰ τὸν ἱερόν ἡμῶν ἀγῶνα, τὰ ὁποῖα διεφήμισαν τὸ ὄνομά του καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον. Ἡ δὲ ἐλευθερωθεῖσα πατρίς ἐτίμησε τὸν Κανάρην μὲ τὰ μέγιστα ἀξιώματα. Ἀπέθανε δὲ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1877 ὡς πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος. Παρηκολούθησε δὲ τὴν κηδεῖαν τοῦ ὅλη ἢ πόλις τῶν Ἀθηνῶν! Ποιητὶ δ' ἐξοχοὶ ἐξύμνησαν διὰ τῆς μούσης τῶν τὰ κατορθώματα τοῦ Κανάρη.

§ 21. Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Ἡ ἐν Πέτα μάχη (4 Ἰουλίου 1822).

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ πασσᾶ ὁ πολιορκῶν αὐτὸν στρατὸς διητυθύνθη κατὰ τοῦ Σουλίου. Οἱ Σουλῶται δεινῶς πιεζόμενοι ἐζήτησαν ἐπανεπιλημμένως ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀποστολὴν ἐπικουρίας καὶ πολεμοφοδίων. Ἡ κυβέρνησις τέλος ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ βοήθειαν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ

ἐπιφανούς καὶ πλουσίας οἰκογενείας καὶ ἔτυχε λαμπρᾶς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαιδεύσεως. Μετὰ τὴν ἐκρῆξιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Πίσης τῆς Ἰταλίας, ὅπου τότε διέτριβε. Μετ' αὐτοῦ ἦλθον καὶ πολλοὶ φιλέλληνες, ἵνα ἀγωνισθῶσι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μαυροκορδάτος ὑπῆρξεν ὁ ἐξοχώτερος πολιτικός ἀνὴρ τῆς Ἑλλάδος, ἐπενήργησε δὲ εἰς τὴν τύχην τοῦ ἔθνους διὰ τε τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ ὅσον οὐδεὶς ἄλλος. Ἐξέλεγήν τε πρόεδρος τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἀ' Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ἣτις ἀνεκέρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους, δι' αὐτοῦ συνέταξε τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξέδωκε προκήρυξιν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης. Διὰ τῆς προκήρυξεως ἐξετίθετο ὅτι σκοπὸς τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο νὰ ἀνακτήσῃ τὸ ἔθνος τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ Μαυροκορδάτος περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου τοῦ 1822 παραλαβὼν ἐκ Κορίνθου τὸ ὑπὸ τὸν Πανᾶν σῶμα τῶν Ἰορτζῶν, τὸ ὑπὸ τὸν Ἰταλὸν Ταρέλλα σῶμα τῶν τακτικῶν καὶ τοὺς δύο λόχους τῶν Φιλελλήνων ἀπεβιβάσθη εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου συνεκεντρώθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐκ τετρακισχιλίων ἐν ὄλῳ ἀνδρῶν. Ἐκ Μεσολογγίου ὁ Μαυροκορδάτος προαπέστειλε τὸν Κυριακούλην Μαυρομηχάλην μετὰ 500 Μανιατῶν εἰς Φανάριον, λιμένα τῆς Κιάφας, ὅπως ἐκεῖθεν ἐφοδιάσῃ τὸ Σοῦλι διὰ τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων. Ἄλλ' ἐκεῖ ὁ Κυριακούλης περικυκλωθεὶς ὑπὸ τετρακισχιλίων Τούρκων ἐπέσεν ὡς ἀληθῆς Σπαρτιάτης γενναίως μαχόμενος (4 Ἰουνίου 1822). Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ ἐβάδισε πρὸς τὸ Πέτα, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσεν. Ἄλλὰ τὴν νύκτα τῆς 3 πρὸς τὴν 4 Ἰουλίου ὁ Ρεσίτ πασσᾶς, ὁ κοινῶς λεγόμενος Κιουταχῆς, περιεκύκλωσε τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον μετὰ ἑξακισχιλίων Ἀλβανῶν, τῶν ὁποίων τὸ πῦρ ἐξύπνισε τοὺς ὑπνώττοντας Ἕλληνας. Ὁ στρατηγὸς Νόρμαν πρῶτος δίδει τὸ σύνθημα εἰς τοὺς μετὰ σπουδῆς παραταχθέντας Ἕλληνας «ἐνδοξον νίκην ἢ θάνατον». Τὸ σύνταγμα τοῦ Ταρέλλα ἐτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἐχθρὸν καὶ οἱ φιλέλληνες ἠτοιμάζοντο νὰ ἐφορμήσωσι μὲ τὰς λόγχας. Ἄλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐφώρ-

μησαν ἐξ ὑπερκειμένου λόφου οἱ προκαταλαβόντες αὐτὸν Ἄλ-
βανοὶ ἐκ τῶν νέων κατὰ τοῦ Γώγου Βακώλα καὶ ἔτρεψαν
τούς ὑπ' αὐτὸν εἰς φυγὴν. Μετ' αὐτὸν ἐτράπησαν καὶ οἱ λοιποὶ
Ἕλληνες, ἐκλαβόντες τὴν φυγὴν αὐτοῦ ὡς προδοσίαν. Οἱ δὲ
τακτικοὶ καὶ φιλέλληνες πανταχόθεν κυκλωθέντες καὶ γενναίως
μαχόμενοι ἔπεσον σχεδὸν πάντες, πλὴν εὐαρίθμων, οἵτινες διε-
σώθησαν λογχομαχοῦντες διὰ μέσου τῶν πολεμίων.

§ 22. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Τὸ Μεσολόγγιον κείμενον μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποτα-
μοῦ Ἀχελφου (Ἀσπροποτάμου) καὶ Εὐήνου (Φίδαρι) καὶ νο-
τίως τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Ἀρακύνθου (Ζυγοῦ) κατεῖχε
τὴν μεγίστην στρατηγικὴν σημασίαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.
Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν ἐν Πέτα πανωλε-
θρίαν τὸ Μεσολόγγιον ἐθεώρησαν ὡς τὸ καταλληλότερον μέ-
ρος πρὸς ἄμυναν καὶ κατέλαβον αὐτό. Οἱ ἐν αὐτῷ ὀχυρω-
θέντες Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Μακρῆν, τὸν Τσόγκαν καὶ ἄλλους
ὀπλαρχηγούς μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαυροκορ-
δάτου δὲν ὑπερέβαινον τοὺς 600. Περί τὰ τέλη τοῦ Ὀκτω-
βρίου 1822 τουρκικὸς στρατὸς ἐκ δωδεκακισχιλίων ἀνδρῶν
ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βριώνην καὶ Κιουταχῆν ἐπολιόρκησεν ἀπὸ ξη-
ρᾶς τὸ Μεσολόγγιον, ὃ δὲ Ἰουσούφ πασσᾶς ἀπὸ θαλάσσης. Οἱ
πολιορκούμενοι γενναίως ἀμυνόμενοι κατῴρθωσαν μὲ ψευδεῖς
περὶ παραδόσεως διαπραγματεύσεις νὰ παρατείνωσι τὸν χρόνον
τῆς πολιορκίας, μέχρις οὗ κατέφθασε καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος.
Οὗτος διαλύσας τὴν ἀπὸ θαλάσσης πολιορκίαν εἰσήγαγε τροφὰς
καὶ πολεμοφόδια καὶ ἐπικουρίαν χιλίων ἀνδρῶν. Τότε οἱ Ἕλ-
ληνες διεμήνυσαν εἰς τὸν Ὁμέρ Βριώνην: « *Ἄν θέλῃς τὸ Με-
σολόγγι, ἔλα γὰρ τὸ πάρηξ* ». Οἱ Τούρκοι ἀπεφάσισαν νὰ κυ-
ριεύσωσι τὸ Μεσολόγγιον δι' αἰφνιδίας νυκτερινῆς ἐφόδου καὶ
ὡς κατάλληλον νύκτα ἐθεώρησαν τὴν 24 πρὸς τὴν 25 Δεκεμ-

βρίου, ἐπειδὴ ἤλπίζον, ὅτι οἱ Ἕλληνες τελούντες τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα, θὰ ἄφεινον ἀφυλάκτους τὰς θέσεις. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐγκαίρως μαθόντες τὰ τῆς ἐφόδου ἔλαθον ὅλα τὰ κατάλληλα μέτρα καὶ γενναίως ἀπέκρουσαν τῶν Τούρκων τὴν ἐφοδὸν καὶ ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγὴν φονεύσαντες περὶ τοὺς 500 καὶ κυριεύσαντες καὶ 12 σημαίας. Οἱ Τούρκοι ὑπέφειρον προσέτι τὰ πάνδεινα ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῶν στερήσεων. Διαδοθείσης δὲ καὶ τῆς φήμης, ὅτι καταφθάνει καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, ἤναγκάσθησαν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγωσι διὰ νυκτὸς πρὸς τὸ Βραχῶρι μὲ μεγάλην βίαν καὶ ἀταξίαν (31 Δεκεμβρίου 1822). Σπεύδοντες δὲ νὰ διαβῶσι τὸν πλημμυροῦντα Ἀχελῶν ἐπιείγησαν περὶ τοὺς 500, οἱ δὲ λοιποὶ κακῶς ἔχοντες διεπεραιώθησαν εἰς Πρίβεζαν.

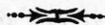

§ 23. Εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον (1822).

Ἄφ' οὗ ὁ σουλτάνος ἀπηλλάγη τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ἔστρεψεν ὄλην του τὴν προσοχὴν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου. Ἀρχιστράτηγον τῆς νέας ταύτης ἐκστρατείας διώρισε τὸν Μαχμουτ πασσᾶν τῆς Δράμας, τῶν κοινῶς ἐπικαλούμενον Δράμαλην. Οὗτος παραλαβὼν 24.000 πεζοὺς, 6000 ἵππεις καὶ ἰκανὸν πυροβολικὸν εἰσέβαλεν ἀκωλύτως εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐστρατοπέδευσε εἰς τὴν Ἀργολίδα (12 Ἰουλίου 1822). Ἐκεῖ εὔρε τὴν πρώτην ἀντίστασιν ὑπὸ τὸν Μανιάτην Καραγιάννην, ὅστις προκαταλαβὼν τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους ἀντέταξεν ἐκείθεν τὴν πρώτην ἡρωϊκὴν ἀμυναν. Πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ἔδραμε καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης μὲ 700 ἄνδρας. Ὁ Δράμαλης σκοπὸν εἶχε νὰ προχωρήσῃ καὶ καταλάβῃ τὴν Τρίπολιν, ἀλλὰ δὲν ἐθεώρησε καλὸν νὰ ἀφήσῃ ὀπισθὲν του τὸ φρούριον κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ τὸ κυριεύσῃ καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτό. Ἐν τῷ μεταξὺ κκτίεθασεν ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ γέρον Κολοκοτρώνης καὶ

κατέλαβε τούς Μύλους οἱ ὅποιοι κείνται μεταξὺ Ἄργους καὶ Τριπόλεως. Ἐκεῖ συνεκστρώθησαν ἐντὸς ὀλίγου περὶ τούς δεκακισχιλίους Ἕλληνας, εἰς τούς ὁποίους ἐνέπνευσε δι' ὄλων τῶν μέσων τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἤρχισε νὰ πάσχη δι' ἔλλειψιν τροφῶν, διότι ἐκτὸς τοῦ πολέμου ἐδεκάτιζεν αὐτὸν πείνα καὶ ἀσθένεια. Ὅθεν ὁ Δράμαλης μὴ δυνάμενος νὰ προχωρήσῃ εἰς Τρίπολιν ἀπεφάσισεν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κόρινθον. Διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ δὲ τούς Ἕλληνας ἀπέστειλε τὸν γραμματεῖα του νὰ προτείνῃ εἰς αὐτοὺς ἀμνηστειάν. Οἱ Ἕλληνες ἐγέλασαν εἰς τὴν πρότασιν. Τότε ὁ γραμματεὺς, ὅστις ἦτο χριστιανὸς ἐξομότης, εἶπε δῆθεν ἐμπιστευτικῶς, ὅτι ὁ Δράμαλις μελετᾷ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν καὶ συμβουλεύει αὐτοὺς ὡς χριστιανὸς νὰ προκαταλάβωσιν ὅλας τὰς θέσεις. Πάντες οἱ Ἕλληνες ὄπλαρχηγοὶ ἠπατήθησαν, μόνος ὁ Κολοκοτρῶνης κατενόησε τὸν δόλον καὶ προέτεινεν εἰς τὸ συγκροτηθὲν πολεμικὸν συμβούλιον νὰ καταλειφθῶσι πᾶσαι αἱ πρὸς τὴν Κόρινθον δίοδοι. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἤθελε νὰ πισθῇ εἰς τὴν γνώμην του, ἀπῆλθεν αὐτὸς μόνος παραλαβὼν 2350 Ἕλληνας καὶ κατέλαβε τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ὅπως ἐπιτηρῇ ἐκεῖθεν τὰς κινήσεις τοῦ Δράμαλη. Τῆ 26 Ἰουλίου ἐξεκίνησεν ἐξ Ἄργους διὰ τὴν Κόρινθον ἡ πρώτη μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Τότε ὁ γέρων Κολοκοτρῶνης ἀνέβη εἰς τὴν στέγην μιᾶς καλύβης καὶ διὰ τοῦ λόγου ἐνεθάρρυνε τούς στρατιώτας του καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ καταλάβωσι τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων. Ὅτε δὲ οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὸ στενὸν ἤρχισε πανταχόθεν σφοδρὸν πῦρ. Ἡ τῶν Τούρκων ἐμπροσθοφυλακὴ μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἐκβιάσῃ τὴν δίοδον καὶ διέληθον διὰ τῶν στενῶν τῶν Δερβενακίων ἐστράφη πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Τὸ μέρος ὅμως αὐτὸ τὸ εἶχεν προκαταλάβει ὁ Νικήτας, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Πλαπούτας καὶ ὁ Παπαφλέσσας. Ἐκεῖ δὲ συνέβη μάχη φονικωτάτη καὶ ἡ μεγαλειτέρα τῶν Τούρκων καταστροφή. Ἐπελθὸν τὸ σκότος τῆς νυκτὸς διηκούλυνε τῶν πλείστων τὴν φυγὴν, καὶ ἄλλοι μὲν διεπέρασαν πρὸς τὴν Κόρινθον ἄλλοι δὲ ὑπέστρεψαν πρὸς τὸ Ἄργος. Τίσσαρες

περίπου χιλιάδες ἔπεσον νεκροὶ καὶ ἄπειρα λάφυρα περιήλ-
 θον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ὑπὲρ πάντας ἠνδραγά-
 θησεν ὁ ἥρωσ τῶν Δολιανῶν Νικήτας, ὅστις ἐπευφημίσθη
 τὸ δευτέρου ἤδη *Τουρκοφάγος*, ὁ δὲ γέρων Κολοκοτρώνης
 διευφημίσθη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ γερουσία ἀνεκή-
 ρυξεν αὐτὸν *ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου*. Μετὰ δύο ἡ-
 μέρας ἐξεκίνησε καὶ ὁ Δράμαλης μετὰ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ
 τραπείς τὴν ἀνατολικωτέραν ὁδόν, τὴν ἄγουσεν εἰς Κόρινθον
 διὰ τοῦ Ἄϊνορίου. Ὁ Κολοκοτρώνης μὴ γνωρίζων πόθεν ἐμελλε
 νὰ διέλθῃ ὁ Δράμαλης αὐτὸς μὲν ἔμεινεν εἰς Δερβενάκια, εἰς
 δὲ τὸ Ἄϊνὸρι ἀπέστειλε τὸν Ὑψηλάντην, τὸν Νικήταν καὶ τὸν
 Παπαφλέσαν, εἰδοποίησε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὁ-
 ποιοὶ παρέμενον εἰς τοὺς Μύλους νὰ καταλάβωσι τὸ *Ζαρβάτι*,
 τὸ παρὰ τὰς ἀρχαίας Μυκῆνας, καὶ νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐκ τῶν νώ-
 των. Ἄλλ' οὗτοι μὲν ἐβράδυναν νὰ ἔλθωσιν, ὁ δὲ Δράμαλης
 ἤδυνιθῃ νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ Ἄϊνορίου ἀπωλέσας περὶ τοὺς χι-
 λίους, ἀλλ' ἐκ τῆς στενοχωρίας του ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἐν
 Κορίνθῳ (29 Ὀκτωβρίου 1822). Ἄλλὰ καὶ ὁ ἐπίλοιπος πο-
 λυάριθμος αὐτοῦ στρατὸς κακῶς ἀπόλετο ἐκ τῆς πείνης καὶ
 τῶν ἀσθενειῶν. Τετρακισχίλιοι δ' ἐξ αὐτῶν περισωθέντες ἀπ-
 πειράθησαν νὰ διασωθῶσιν εἰς Πάτρας διὰ ξηρᾶς. Ἄλλὰ καὶ
 οὗτοι σχεδὸν ἅπαντες ἀπωλίσθησαν παρὰ τὴν Ἀκράταν περι-
 κυκλωθέντες ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Εὐαριθμοὶ δὲ διεσώθησαν
 ἐπιβιβασθέντες εἰς πλοῖα, τὰ ὅποια ἀπεστάλησαν ἐκ Πατρῶν
 ὑπὸ τοῦ Ἰουσούφ πασσᾶν. Τσιαύτην οἰκτρὰν καταστροφὴν ἔλα-
 βεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη.

§ 24. Ἄλωσις Παλαμηδέου καὶ Ἀκροναυπλίας.

Κατὰ τὸ δευτέρου ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως οἱ Τούρκοι οἱ κα-
 τέχοντες τὸ Παλαμήδιον συνήνεσαν νὰ παραδοθῶσι διὰ συν-
 θήκης, ἀλλ' ἐπελθὼν ὁ Δράμαλης ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἐ-
 πέφερον ἀκύρωσιν τῶν συνθηκῶν. Μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ

Δράμαλη επανελήφθη ἡ πολιορκία. Πολλοὶ τῶν Τούρκων κατερχόμενοι ἐκ τοῦ Παλαμηδίου εἰς τὸ Ναύπλιον πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς ἠσθάνοντο παραλελυμένας τὰς δυνάμεις τῶν ἐκ τῆς πείνης καὶ δὲν ἤθελον νὰ ἀναβῶσι καὶ πάλιν. Οὕτω δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤλαττοῦντο οἱ φρουροὶ τοῦ Παλαμηδίου, ἤρχισαν δὲ πάλιν αἱ διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως. Δύο δὲ Τούρκοι ἀνήγγειλαν εἰς τὸν πολιορκοῦντα τὸ φρούριον Σταῖκον τὴν ἐλευσινὴν κατάστασιν τῆς φρουρᾶς. Ὅθεν οὗτος κατάρθωσε κατὰ τὴν σκοτεινὴν καὶ θελωδὴν νύκτα τῆς 29 πρὸς τὴν 30 Νοεμβρίου νὰ ἀναβῆ διὰ κλιμάκων εἰς τὸ φρούριον μετὰ 300 ἀνδρῶν καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτό. Τὴν πρωΐαν οἱ Ἕλληνες διὰ πυροβολισμῶν ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς ἐν Ναυπλίῳ Τούρκους τὴν κατάληψιν τοῦ Παλαμηδίου φωνάζοντες: «καλῶς σὰς ἤραμεν ἀγάδες». Μετὰ δέκα ἡμέρας παρεδόθη καὶ ἡ Ἀκροναυπλία μετὰ τῆς πόλεως εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, οἱ δὲ παραδοθέντες Τούρκοι μετεβιβάσθησαν διὰ πλοίων ἀσφαλῶς εἰς τὴν Ἀσίαν.

§ 25. Ὁ Μάρκος Βότσαρης (1790—1823)

Ὁ Μάρκος ἦτον υἱὸς τοῦ Κίτσου Βότσαρη καὶ ἐγεννήθη ἐν Σουλίῳ τῷ 1790. Ὁ Μάρκος, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀρματωλοὶ, ὑπηρέτησε παρὰ τῷ Ἀλῆ Πασᾶ. Ὅτε ὁ Ἀλῆ πασσᾶς ἀπιστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἔλαβον κατ' αὐτοῦ τὰ ὄπλα καὶ οἱ Σουλιῶται καὶ ἠνώθησαν μετὰ τὸν τουρκικὸν στρατὸν λαβόντες τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν πατρίδα τῶν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶδον ὅτι ἠπατώντο, ἐσυνθηκοποίησαν πρὸς τὸν Ἀλῆν καὶ διὰ τολμηροτάτου στρατηγήματος κατέλαβον ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον τῆς Ῥινιάσης, ὁποῦθεν ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐστρεψαν τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τούρκων (κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1821). Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ὁ Χορσὴτ ἐστράτευσεν κατὰ τοῦ Σουλίου μετὰ δέκα τέσσαρας χιλιάδας Ἀλβανοὺς (3 Μαΐου 1822) οἱ Σουλιῶται μετὰ ἥρωϊκὴν ἀντίστασιν ἠναγκάσθησαν νὰ λ-

ποσυρθῶσιν εἰς τρεῖς ὄχυράς θέσεις. εἰς τὸ Ἄβαρινον, τὴν Χώ-
νιαν καὶ τὴν Κιάφαν. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Πέτρα καταστροφὴν τοῦ
ἑλληνικοῦ στρατοῦ οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν δευτέραν φο-
ρὰν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ Σοῦλι. (27 Ἰουλίου 1822) Ὁ Μάρ-
κος διεκρίθη καὶ κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσσολογ-
γίου. Ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις θέλουσα νὰ ἀνταμείψῃ αὐτὸν
διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας του τῷ ἀπέστειλε τὸ

ΜΑΡΚΟΣ ΒΟΤΣΑΡΗΣ

δίπλωμα τοῦ στρατηγοῦ. Ἄλλ' ὁ μετριοφρων Μάρκος, ἵνα μὴ
προσβληθῇ ἢ φιλοτιμία τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, ἐξέσχισε τὸ
δίπλωμα καὶ εἶπεν: ἀόποιος εἶνε ἄξιος τὸ παίρνει μὲ τὸ σπαθί
του» Ἐν ἔτει 1823 πολυάριθμοι Τουρκαλθανοὶ εἰσέβαλον εἰς
τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τετρακισχίλιοι τούτων ἐστρατοπέδευσαν
παρὰ τὸ Καρπενήσιον. Ὁ Μάρκος συνοηθεὶς μὲ τοὺς Αἰτω-
λοὺς καὶ Ἀκαρνανάς ἀπεφάσισε νὰ ἐπιπέσῃ τὴν νύκτα εἰς τὸ
στρατόπεδον τῶν πολεμίων. Ἦλθεν ἡ ὠρισμένη ὥρα καὶ ὁ Μάρ-
κος εἰς μάτῃν περιέμενε τὸ σύνθημα διὰ τὴν κοινὴν ἐπίθεσιν.
Ἄνυπομονῶν ἐπιπίπτει αὐτὸς μόνος περὶ τὰ μεσάνυκτα μὲ

350 Σουλιώτας. Ἐντρομοὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐξυπνήσαντες ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν καὶ ὑπὲρ τοὺς χιλίους ἐφονεύθησαν. Ἄλλ' ἔπεισε καὶ ὁ Μάρκος νεκρὸς κτυπηθεὶς ὑπὸ σφαίρας εἰς τὸ μέτωπον, ὅτε ἐνουψθεὶς ἐπὶ μάνδρας ἦτο ἔτοιμος νὰ εἰσπηδήσῃ ἐντός, ὅπου εἶχε τὴν σκηνὴν του ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τουρκαλβανῶν (10 Αὐγούστου 1822). Οἱ Σουλιῶται περίλυποι ἐπέστρεψαν μετὰ πολλῶν λαφύρων συγκομίζοντες καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Μάρκου, τὸν ὁποῖον ἔθαψαν εἰς Μεσολόγγιον μετὰ μεγάλων τιμῶν.

§ 26. Ἰμβραήμ πασσᾶς. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν

Ἐπειδὴ ἐπὶ τριετίαν ὁ σουλτᾶνος δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλλῃ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ὅστις ἀπέστειλε τὸν ἐξοχὸν υἱὸν τοῦ Ἰμβραήμ πασσᾶν μετὰ κρατεοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, εἰς τὸν ὁποῖον κατετάχθησαν καὶ πολλοὶ εὐρωπαῖοι ἀξιοματικοὶ καὶ στρατιῶται. Καὶ ὁ μὲν Αἰγυπτιακὸς στόλος ἐτρέπη κατὰ τῆς Κρήτης καὶ Κάσσου, τὰς ὁποίας καὶ καθυπέταξεν, ὁ δὲ τουρκικὸς ὑπὸ τὸν ναύαρχον Χοσρέφ ἐτρέπη κατὰ τῶν Ψαρῶν.

Τῇ 20 Ἰουνίου ἤρχισεν ὁ φοβερὸς πυροβολισμὸς τῶν ἐχθρῶν διαρκέσας ἀφ' ἑσπέρας μέχρι πρωΐας, ὅτε οἱ Τούρκοι κατώρθωσαν νὰ ἀποβιβάσουν εἰς βραχῶδες τι μέρος, τὸ ὁποῖον ἔμενον ἀφύλακτον, πολυάριθμα στίφη ἐνόπλων ἀνδρῶν. Τούτων οἱ μὲν ἐτρέπησαν πρὸς τὴν πόλιν, οἱ δὲ πρὸς τὸ Φτελιόν. Οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες, ἀφ' οὗ ἐπανειλημμένως ἀπέκρουσαν τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν πολεμίων. Ἄλλὰ καὶ ἡ πόλις ἐκυριεύθη καὶ ἐπυρπολήθη. Πλείσταί τε γυναῖκες, παῖδες καὶ γέροντες εἰσώρμησαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἄλλὰ τὸ ἐπὶ τῆς μεσημβρινοδυτικῆς ἄκρας τῆς νήσου κείμενον Παλαιόκαστρον, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ 600 Ἑλλήνων, ἀνθίστατο γενναίως ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κατὰ τῶν λυσσῶδων ἐπιθεσεων ἐπτα-

μένην νύκτα τῶν ἀχράντων μυστηρίων εἶχον ἀποφασίσει νὰ θέσῃσι πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ὅταν ἴδωσιν, ὅτι θὰ ἐκλίπη πᾶσα ἐλπίς. Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ πολέμιοι κατάρθωσαν νὰ εἰσωρμήσωσιν ἐντὸς τοῦ προμαχῶνος. Τότε ὁ Ἀντώνιος Βρατσᾶνος ἀποχαιρετήσας τὸν μαχόμενον γέροντα πατέρα του ἔδραμεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην κρατῶν ἀνημμένην δαῖδα. Τὸ ἐκεῖ πλῆθος τῶν γυναικσπαίδων ἀνέκραξε μετ' ὀλολυγμῶν : «προτιμῶμεν νὰ καῶμεν, ἀλλ' ὄχι νὰ πέσωμεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων!» Ὁ Βρατσᾶνος ἔθεσε τὸ πῦρ καὶ φοβερὰ ἐκπυρσοκρότησις ἐκλόνησε τὴν νῆσον. Οἱ δὲ τελευταῖοι πρόμαχοι συντάφησαν μετὰ δισχιλίῳν περίπου πολεμίων ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ τελευταίου των προμαχῶνος. Οἱ φονευθέντες καὶ αἰχμαλωτισθέντες Ἕλληνες ἀνέρχονται εἰς εἰκοσακισχιλίους περίπου. Ἐκ δὲ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς ἐπτακισχιλίους. Τὴν δόξαν τῶν Ψαρῶν ἀπεικόνισε κάλλιστα τὸ ἐξῆς ἐξᾶστιχον τοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ.

«Ἐν τῶν Ψαρῶν τὴν δλόμαυρη ράχη,
περπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια,
καὶ στὸ χέρι στεφάνι κρατεῖ,
γενομένο ἀπ' ὀλίγα χορτάρια,
ποῦχαν μείνει ἔς τὴν ἐρημὴν γῆ!»

§ 27. Ἀνδρέας Μιαούλης (1769—1835).

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἦτον υἱὸς τοῦ Δημητρίου Βώκου καὶ ἐγεννήθη ἐν Ὑδρᾷ τῷ 1769. Παιδίον μικρὸν ἐγένετο νκύτης καὶ κατὰ τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἀπέκτησε πλείον ἰδικόν του. Ὁ Μιαούλης εἶχε πλείστας ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ τινα ἐλαττώματα, τὰ ὅποια ἀπέκοψεν ἐντελῶς κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Οὕτω π. χ. ἐν ᾧ ἔπινε κατὰ κόρον οἶνον καὶ καπνόν, ἀπέκοψε τὸ ἐλαττωμα αὐτὸ καὶ καθ' ὄλον τὸν ἀγῶνα δὲν ἤγγισεν εἰς τὰ χεῖλη του οὔτε οἶνον οὔτε καπνόν, ἐλησμόνησε δὲ καὶ τὰς διασκεδάσεις του. Ὅτε ἐξερράγη

ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς αὐτήν, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ, ὅτι τὰ μικρὰ πλοῖα τῆς Ἑλλάδος θὰ δυνηθῶσι νὰ ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ τῶν πελωρίων δικρότων καὶ τρικρότων τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἄλλ' ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, ὅστις ἀνεγνώριζε τὴν ἐξοχὸν ἰκανότητα τοῦ Μιαούλη, κατέπεισεν αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ὁ Μιαούλης ἐγένετο ἄλλος ἄνθρωπος καὶ ἀφιερῶθη ὅλος εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Τὰ κυριώτατα τῶν κατορθωμάτων του κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν εἶνε τὰ ἐξῆς. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ

1822 ὁ Μιαούλης συνήνητησε πρὸ τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ συγκροτήσας ναυμαχίαν ἐνίκησε τὴν πρώτην κατὰ θάλασσαν νίκην καὶ ἔτρεψεν τοὺς Τούρκους εἰς φυγὴν. Κατὰ δὲ τὸν 7θριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσέβαλε μὲ 60 μικρὰ πλοῖα τὸν τουρκικὸν στόλον συγχείμενον ἐξ 84 μεγάλων σκαφῶν, ὅστις εἰσέπλεεν εἰν τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἵνα τροφοδοτήσῃ τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου, καὶ μετὰ πεισματῶδην αὐμαχίαν τρίπει αὐτὸν εἰς φυγὴν. Κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον τοῦ

1824 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐπιπλεύσας ἐφόνευσε πᾶσαν τὴν τουρκικὴν ἐπὶ τῆς νήσου φρουρὰν ἐξ 600 ἀνδρῶν, τὰ δὲ ἐπὶ τοῦ λιμένος πλοῖα τὰ μὲν συνέλαβεν τὰ δὲ λοιπὰ κατεβύθισεν. Κατὰ δὲ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1824 ὁλόκληρος ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἰμβραῆμ καὶ τὸν Χοσρέφ ἀριθμῶν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν δίκροτα καὶ ὑπὲρ τὰ τριακῶσι ἀμικρότερα καὶ σκευαγωγὰ μὲ 2500 πυροβόλα καὶ 50,000 ναύτας ἐπῆλθον κατὰ τῆς Σάμου. Κατὰ τοῦ φοβεροῦ τούτου στόλου ἀντετάχθη ὁ Μιαούλης καὶ Σαχτούρης μὲ 80 μικρὰ πλοῖα ἔχοντα 850 πυροβόλα καὶ 5000 ναύτας. Τῇ 29 Αὐγούστου συνεκροτήθη ἡ σπουδαιστάτη τῶν ναυμαχιῶν. Ἡ τρικυμία εἶχε διαιρέσει τὸν ἑλληνικὸν στόλον καὶ 22 τῶν πλοίων διέμενον ἀκίνητα ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Γέροντος κυβερνώμενα ὑπὸ τοῦ Μιαούλη. Κατ' αὐτῶν ἐπῆλθεν αὐτὸς ὁ Ἰμβραῆμ ἔχων εὐνοϊκὸν τὸ ἄνεμον. Οἱ Ἕλληνες διέτρεξαν τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων, ἀλλ' εἰς τὴν κινδυνώδη ἐκείνην περίστασιν ἀνεδείχθη ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Μιαούλη καὶ ἡ ἰκανότης καὶ καρτερία τῶν Ἑλλήνων ναυμάχων. Μετὰ γιγάντιον ἀγῶνα οἱ Ἕλληνες πυρπολήσαντες ἕνα πάρωνα καὶ μίαν Τυνησίαν ναυαρχίδα ἐνέπνευσαν τὸν τρόμον καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον. Μετὰ νέας ναυμαχίας οἱ Ἕλληνες ἐξηνάγκασαν τὸν μὲν Χοσρέφ νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, τὸν δὲ Ἰμβραῆμ εἰς τὴν Σοῦδαν, λιμένα τῆς Κρήτης (24 Νοεμβρίου 1824). Ἐκ Σοῦδας ὁ Ἰμβραῆμ εὐρῶν κατὰλληλον εὐκαιρίαν ἀπεβίβασεν εἰς Πελοπόννησον περὶ τοὺς δεκακισχιλίους πεζοὺς καὶ χιλίους ἰππεῖς καὶ ἰσχυρὸν πυροβολικὸν (κατὰ Φεβρουάριον 1825). Ὁχυρωθεὶς δὲ παρὰ τὴν Μεθώνην ἐπολιόρκησε τὸ Νεόκαστρον ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπέκλεισεν ἀπὸ θαλάσσης διὰ 50 πλοίων. Δις συνάψας ναυμαχίαν ὁ Μιαούλης πρὸς τὸν Ἰμβραῆμ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Ἄλλ' ὁ Ἰμβραῆμ κατάρθωσε νὰ ἀποβιδάσῃ διὰ τῶν λέμβων τετρακισχιλίους Ἀράβας καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Σφακτηρίαν, ἐφρονεῖθησαν δὲ 350 Ἕλληνες, ἐν εἰς ὁ Τσαμαδός, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Σαχίνης καὶ ὁ φιλέλλην Σάντα-Ρόζας, 250 ἠχμαλωτίσθησαν

καὶ 200 διέφυγον, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σαχτούρης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐπιβιβασθέντες ἐπὶ τοῦ Ἄραως, πολεμικοῦ πλοίου. Μετὰ συνεχῆ δὲ βομβαρδισμόν παρεδόθησαν διὰ συνθήκης καὶ τὸ Ναυαρίνον (22 Ἀπριλίου) καὶ τὸ Νεόκαστρον (11 Μαΐου).

Ὁ Μιαούλης μετὰ τὴν πτώσιν τῆς σφακτηρίας ἐπλευσε πρὸς τὴν Μεθώνην καὶ ἐπυρπόλησεν ἐντὸς τοῦ λιμένος τὴν ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον τῆς Αἰγύπτου μοῖραν τοῦ στόλου ἐξ 21 πολεμικῶν καὶ ὀκτὼ σκευαγωγῶν, μεθ' ὧν συναπώλοντο καὶ πεντακισχίλιοι Αἰγύπτιοι. Καὶ ἀλλαχοῦ πολλακίς ὁ Μιαούλης ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ τρεῖς ἐτροφοδότησε τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγιον.

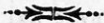
Ὅτε δὲ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις ἀνέθηκε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου εἰς τὸν Ἄγγλον ναύαρχον Κόχραν, ὁ Μιαούλης προθύμως ἐδέχθη νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ἀπλοῦς πλοίαρχος ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Ὁ Μιαούλης ἀνεδείχθη εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα ὁ μέγιστος κατὰ θάλασσαν ἀνὴρ τῆς Ἑλλάδος. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῇ 11 Ἰουνίου 1835 καὶ ἐτάφη εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς παρὰ τὸν τάφον τοῦ Θεμιστοκλέους.

§ 28. Μάχη παρὰ τὸ Κρεμμύδι.

Ἡ ἀπόβασις τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἡ καταληψίς τοῦ φρουρίου τῆς Πύλου κατετάραξε τοὺς Ἕλληνας. Ὁ τότε πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως Γεώργιος Κουντουριώτης μετὰ πολυήμερον καὶ κατάκοπον διὰ ξηρᾶς πορείαν ἦλθεν ἐκ Ναυπλίου εἰς Καλάμας. Ἀφήσας δὲ ὡς ἀντιστράτηγον τὸν πλοίαρχον Σκούρτην αὐτὸς ἀπέπλευσεν εἰς Ὑδραν. Ὁ Σκούρτης καταλαβὼν θέσιν τινὰ ὄχυράν παρὰ τὸ Κρεμμύδι παρέταξε τὸν στρατὸν ἐκ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν κυκλικῶς ἐν εἴδει ἡμισελήνου ὅπως διακόψῃ τὴν μεταξὺ Νεοκαστροῦ καὶ Μεθώνης συγκοινωνίαν τοῦ Ἰμβραήμ. Τῇ 7 Ἀπριλίου 1825 ἐφώρμησε πανστρατιᾷ ὁ Ἰμβραήμ κατὰ τῶν

ἰσχυρωμένων Ἑλλήνων καὶ διαρρήξας τὸ κέντρον διὰ τῆς λόγ-
χης κατετρόπωσεν αὐτοὺς ἐπιτεθεὶς ἐκ τῶν νώτων διὰ τοῦ ἰπ-
πικοῦ. Μετὰ τὴν ἤτταν τὰ Ῥουμελιώτικα στρατεύματα ἐκ
τρισχιλίων ἀνδρῶν ἀπῆλθον εἰς τὴν Στερεάν.

§ 29. Γρηγόριος Παπαφλέσσας.

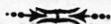
Ὁ Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ κοινῶς καλούμενος Παπαφλέσσας,
ἦτο υἱὸς τοῦ Δημητρίου Δικαίου γεννηθεὶς ἐν Πολιανῇ τοῦ
δήμου Ἀμφείας τῷ 1788. Τὰ πρῶτα γράμματα ἰδιδάχθη εἰς

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΠΑΦΛΕΣΑΣ

τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος του καὶ κατόπιν μετέβη εἰς τὴν scho-
λὴν τῆς Δημητσάνης. Χειροτονηθεὶς διάκονος ἀπῆλθεν εἰς Κων-
σταντινούπολιν ἔνθα ἐχειροτονήθη ἀρχιμανδρίτης καὶ ἐμυήθη
τὰ τῆς φιλικῆς ἐταιρίας. Περί τὸ τέλος τοῦ 1820 κατήλθεν
εἰς Ὑδραν καὶ ἐκείθεν ἀπεβιβάσθη εἰς Πελοπόννησον κομίζων
ἀφθονα πολεμοφόδια. Ἐξῆπτε δὲ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων
ὑπὲρ ἐλευθερίας διὰ διαφόρων διηγήσεων. Ἔλαβε μέρος εἰς

τὴν πολιορκίαν τῶν Καλαμῶν καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου. Κατὰ δὲ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη παρετάχθη εἰς Μύλους καὶ μετὰ τοῦ Κολοκοτρῶνη καταλαβὼν τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων καὶ τοῦ Ἄϊνορίου συνετέλεσεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη. Ὅτε δὲ ὁ Ἰμβραήμ πασσαῶς διεσκώρπισε τοὺς παρὰ τὸ Κρεμμύδι παραταχθέντας Ἕλληνας καὶ προέβη εἰς τὴν ἐρήμωσιν τῆς Πελοποννήσου, ὁ Παπαφλέσσας ὑπουργὸς ὢν τῶν ἐσωτερικῶν ἐθεώρησεν ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ γράφῃ μὲνον ἔγγραφα ἀντὶ νὰ φέρῃ εἰς χεῖρας τὸ τουρκοφόνον ὄπλον. Ὅθεν ἐξώρμησεν ἐκ Ναυπλίου μετ' εὐαρίθμων ἀνδρῶν, ἵνα ἐμποδίσῃ τὸν ἀκατάσχετον Ἰμβραήμ. Ἀνελθὼν δ' ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους *Μάλλια* κατέλαβε τὸ ἔκτοτε γενόμενον περιώνυμον *Μανιάκι*. Κατασκευάσας δ' ἐκεῖ τρία *ταμπούρια* ἐτάχθη εἰς τὸ μάλλον ἐπικύνδονον. Ὅτε δὲ οἱ Ἕλληνες κατεῖδον ἐπελάζοντα τὸν Ἰμβραήμ μετὰ πολυαρίθμου στρατιᾶς κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου καὶ πολλοὶ ἐζήτησαν τὴν διὰ τῆς φυγῆς σωτηρίαν. (20 Μαΐου 1825) Παρέμειναν δ' ἐκεῖ περὶ τοὺς ἐξακοσίους, ὁ δὲ Παπαφλέσσας προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ ἀναδειχθῶσιν ἄνδρες γενναῖοι κατὰ τὴν μάχην καὶ τοῦ Λεωνίδα καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἐφάμιλλοι. Καὶ ἀληθῶς ἐν Μανιακίῳ συνεκροτήθη μία τῶν ἠρωϊκωτάτων μαχῶν παρομοία πρὸς τὴν ἐν Θερμοπύλαις συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λεωνίδα. Ἐπανειλημμένως ἐφώρμησαν τὰ στίφη τῶν πολεμίων νὰ καταλάβωσι τὰ ἀσθενῆ ὀχυρώματα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐπέστρεφον συντριβόμενα ὑπὸ τὴν ἀκατάβλητον τῶν Ἑλλήνων ἀνδρείαν. Τέλος μετὰ ἐξάωρον φονικωτάτην μάχην εἰσῆλθον ἐντὸς τῶν ἀσθενῶν προμαχώνων τῶν πολεμίων τὰ στίφη. Τότε ἤρξατο ἀπεγνωσμένη μάχῃ ἀνδρῶς πρὸς ἀνδρᾶ διὰ λόγῃης καὶ ξίφους μέχρῃς οὐ ἔπεσον πάντες οἱ Ἕλληνες ἀναδειχθέντες ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ γενναῖοι καὶ φονεύσαντες διπλασίους ἐχθροὺς.

§ 30. Πρώτη επίδρομή τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Ἰμβραήμ μετὰ τὴν ἐν Μανιακίῳ φονικωτάτην μάχην ἐπυρπόλησε τὰς Καλάμας καὶ ἐκεῖθεν ἀνῆλθε δηῶν καὶ καταστρέφων καὶ κατέλαβε τὴν Πόλιανην κειμένην ὑπεράνω τοῦ Ἀκόβου, πλησίον τοῦ ὁποίου ἦτο ἐστρατοπεδευμένος ὁ Κολοκοτρώνης μετ' ἄλλων Ἑλλήνων. Ἐπὶ δύο ἡμέρας οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τὰς μανιώδης ἐφόδους τοῦ Ἰμβραήμ, ἀλλὰ στερούμενοι πυροβολικοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν (6 καὶ 7 Ἰουνίου 1825). Ἐντεῦθεν προχωρήσας ὁ Ἰμβραήμ κατέλαβε τὴν Τρίπολιν (10 Ἰουνίου). Ἐντεῦθεν προέβη νὰ καταλάβῃ καὶ τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ 350 Ἕλληνες μετ' ὀλίγων φιλελλήνων ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ Μακρυγιάννην προκαταλαβόντες τοὺς Μύλους τὸν ἀπέκρουσαν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπυρπόλησε τὸ Ἄργος, ἐπέστρεψεν εἰς Τρίπολιν. Ἐκτοτε μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου ὁ Ἰμβραήμ δὲν ἔπαυσε δηῶν καὶ καταστρέφων ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἔπαυσε παρενοχλῶν ἀδιαλείπτως τοὺς πολεμίους καὶ διὰ τῆς καρτερίας του ἐξῆρε τοσοῦτον τῶν Πελοποννησίων τὸ φρόνημα, ὥστε οὗτοι προετίμησαν νὰ ὑποστῶσι τὰ πάντα παρὰ νὰ ὑποταγῶσι. Περὶ τὰ μέσα δὲ τοῦ χειμῶνος διετέραςεν εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἀνέλαβε μετὰ τοῦ Κιουταχῆ τὴν ἐκπολιόρκησιν αὐτοῦ. (1825).

§ 31. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου καὶ πτώσις αὐτοῦ.

Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἡ ἐπανάστασις εἶχε σχεδὸν καταβληθῆ καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἐκυματίζεν εἰσέτι ἡ Ἑλληνικὴ σημαία. Ἐν ἔτει 1825 ὁ σουλτᾶνος διώρισε στραταρχὴν τῆς Ρούμελης τὸν Ρεσσῆτ πασᾶν ἢ Κιουταχῆν καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον. Οὗτος ἐπολιόρκησεν αὐτὸ μὲ εἴκοσι χιλιάδας στοατοῦ. Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν εἶχον ἐπισκευάσει τὰ τείχη

τοῦ φρουρίου. Πεντακισχίλιοι δὲ ἄριστοι μαχηταὶ ἀπετέλουν τὴν φρουρὰν αὐτοῦ. Ἄλλ' ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ δωδεκακισχίλιαι ψυχαὶ γυναικῶν, παίδων καὶ γερόντων, οἵτινες ἔφερον μεγάλα προσκόμματα εἰς τὴν ἄμυναν καὶ μάλιστα ἐνεκὰ τῆς καταναλώσεως τῶν τροφίμων. Δι' ἐπανειλημένων ἐφόδων ἐπεχείρησεν ὁ Κιουταχῆς νὰ τὸ κυριεύσῃ. Οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον ἀπέκρουσαν αὐτάς, ἀλλ' ἔκαμαν καὶ τρεῖς γενναίας ἐφόδους καὶ ἐρόνευσαν πολλοὺς Τούρκους, ἔλαβον δὲ καὶ πολλὰ λάφυρα καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ὁ δὲ Ἕλληνικὸς στόλος κατάρθωσε νὰ λύσῃ τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμόν καὶ νὰ εἰσαγάγῃ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια. Ὁ Κιουταχῆς κατὰ τὸ ἑξαμήνην διάστημα τῆς πολιορκίας εἶχεν ἀπώλεσει τὰ δύο τρίτα σχεδὸν τοῦ στρατοῦ του καὶ ἐπειδὴ ἐπῆλθεν ὁ χειμὼν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἄρακύνθου. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ 1825 ὁ σουλτάνος ἀπέστειλε καὶ τὸν Ἰμβραήμ πασσάν μετὰ εἰκοσακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ πολλῶν τηλεβόλων πρὸς βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ.

Ὁ Ἰμβραήμ πασσάν ἀνεγείρας νέα χαρακώμα ἐκαυχῆθη, ὅτι ἐντὸς δύο ἐβδομάδων θὰ κυριεύσῃ τὸν φράκτην ἐκεῖνον, πρὸ τοῦ ὁποίου ὁ Κιουταχῆς ἐξώδευσεν ὀκτὼ μῆνας καὶ ἀπώλεσε δεκαπεντακισχιλίους ἀνδράς. Οἱ Ἕλληνες περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν ἐκ τῆς ἐλλείψεως πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν, ἀλλ' ὁ Μιαούλης κατάρθωσε νὰ διαρρήξῃ τὸν ἀποκλεισμόν, νὰ νικήσῃ τὸν τουρκοαἰγυπτιακὸν στόλον καὶ νὰ κομίσῃ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὁμως τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐπανελήθη ὁ ἀποκλεισμός καὶ ἤρχισε φεβερὸς κατὰ τοῦ φρουρίου κανονισβολισμός. Ὀκτακισχίλιαι δὲ σφαῖραι καὶ βόμβαι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας συνεχῶς ριπτόμεναι ἐκάλυψαν τὰ εἶρηπια τῆς πόλεως. Κατόπιν ὁ Ἰμβραήμ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ ἐξ ἐφόδου τὸ Μετολόγγιον, ἀλλ' ἀπέκρούσθη. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἤρχισαν αἱ ἀπὸ θαλάσσης ἐφοδοί. Καὶ τὰ μὲν νησούρια Βασιλάδι καὶ Ντολμὰ ἐκυριεύθησαν μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ἡ ἀκατάβλητος Κλείσοβα, νησούριον περιφερείας 300 βημάτων, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζεν ὁ Κίτσος Τζα-

βέλας μετὰ 130 γενναίων ἀνδρῶν, ἀντέστη νικηφόρος εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐφοδούς τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Ἰμβραήμ πασσᾶ, οἵτινες ἀπώλεσαν περὶ τοὺς 1400 ἀνδρας. Ἄλλ' ἢ ἐπὶ τῆς Κλεισόβης ἐνδοξος αὕτη νίκη ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τοῦ Μεσολογγίου θρίαμβος. Διότι καὶ τὰ πολεμοφόδια καὶ αἱ ζωοτροφίαι ἐντελῶς ἐξέλιπον. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἠναγκάζοντο νὰ τρώγωσι γάτας, ποντικούς, φύκη καὶ δέρματα, ἐγεννήθησαν δὲ ὡς ἐκ τούτου θανατηφόροι νόσοι. Ὅλαι αἱ οἰκίαι εἶχον καταπέση, διότι ἐρρίπτοντο δυσχίλια βόμβαι τὸ ἡμερονύκτιον. Ἐκ τῶν πολιορκουμένων πολλοὶ κατέκειντο ἀσθενεῖς, οἱ ὕγιεῖς περιεπλανῶντο σκελετώδεις καὶ ἐλεεινοί. Καὶ ὅμως καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες διετήρουν ἀτατάβλητον, τὸ φρόνημα καὶ ἐπροτίμων τὸν θάνατον ἢ τὴν ὑποταγὴν ἀπορρίψαντες πάσας τὰς περὶ συνθήκης προτάσεις.

Τέλος συνελθόντες ἕκαμαν ἀπόφασιν τολμηρὰν νὰ διέλθωσι μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας διὰ μέσου τῶν πολεμίων. Τὸ σύνθημα τῆς ἐξόδου ὠρίσθη νὰ δώσωσιν ἀπὸ τοῦ Ἀγίου Συμεῶν οἱ ὄπλαρχηγοὶ Καραϊσκάκης καὶ Κώστας Βότσαρης. Ἄλλὰ τὸ σχέδιον ἐπροδόθη εἰς τοὺς πολεμίους παρὰ τινος Βουλγάρου. Οἱ πολέμιοι παρέταξαν τὸν στρατὸν καὶ τὸ πυροβολικὸν τῶν ὀπισθεν τῶν τριπλῶν χαρακωμάτων τῶν, ἡμίσειαν δὲ ὄραν μακρὰν τὸ ἵππικὸν καὶ διαχιλίους Ἀλβανούς εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ζυγοῦ. Οἱ ἐντὸς ὑπελογίζοντο ἐν ὄλῳ περὶ τοὺς ἐννεακισχιλίους, ἀλλ' ἐκ τούτων μόλις τρισχίλιοι ἦσαν ἀξιόμαχοι ἄνδρες, οἵτινες διηρέθησαν εἰς τρία μέρη ὑπὸ τὸν Νόττην Βότσαρην, τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ τὸν Μακρῆν, οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν γέροντες, γυναῖκες, παῖδες, τραυματίαι καὶ ἀσθενεῖς. Εἶχε παρέλθει τὸ μεσονύκτιον καὶ τὸ σύνθημα δὲν εἶδιδετο. Ὅτε δὲ ἀνέτειλεν ἡ σελήνη, ἐξώρμησαν πάντες ξιφῆρεις κραυγάζοντες: *αἰμπρός, θάνατος εἰς τοὺς βαρβάρους*» (10 Ἀπριλίου 1826) Ἡ πρώτη αὐτῶν ἐφοδος ὑπῆρξεν ἀκατάσχετος· οὔτε τὰ γαταγάνια τῶν Ἀλβανῶν, οὔτε αἱ λόγχοι τῶν Αἰγυπτίων ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ὁρμὴν αὐτῶν. Ἄλλ' ὀπισθεν ἠκούσθη αἰφνης κραυγὴ «ὀπίσω, ὀπίσω, εἰς τοὺς προμαχῶνάς μας».

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Πλείστοι δὲ γέροντες, γυναῖκες καὶ παῖδες, ὠπισθοχώρησαν πρὸς τὴν πόλιν. Συγχρόνως δὲ μετ' αὐτῶν εἰσώρμησαν καὶ τὰ στήρη τῶν πολεμίων καὶ σκηναὶ φρικώδεις διεδραματίσθησαν. Διότι πολλοὶ εἰς πολλὰ μέρη θέτοντες πῦρ εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας συνεθάρπτοντο μὲ τούς βαρβάρους ὑπὸ τὰ εἰρείπια τῆς πόλεως. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐκ τούτων οὕτως ἐχάθησαν, ἄλλοι δὲ ἠχμαλωτίσθησαν.

Οἱ δ' ἐξεληθόντες μόλις διέβησαν τὰ χαρακώματα τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν τὸ ἰππικόν, τὸ ὁποῖον κατέσφαξε σχεδὸν πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν Μακρῆν. Κατόπιν ἐπετέθησαν οἱ Ἄλβανοὶ κατὰ τῶν διασωθέντων Ἑλλήνων ἄτινες καταδιωκόμενοι ἔφθασαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ζυγοῦ περὶ τοὺς 1800. Ἄλλὰ καὶ ἐκ τούτων περὶ τοὺς 500 ἀπέθανον ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὸ ψῦχος καὶ μόλις 1300 διεσώθησαν εἰς Ἄμφισσαν. Τοιοῦτον ὑπέρξε τὸ τέλος τῆς πολιορκίας τοῦ ἡρωϊκοῦ Μεσολογγίου, τοῦ ὁποίου ἡ πτώσις ἐκίνησε τὸν θαυμασμόν ὅλου τοῦ κόσμου.

§ 32. Νέα ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐν ἔτει 1026 καὶ 1827.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Ἰμβραήμ ἐπέστρεψεν εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ αὐτὴν διὰ τῆς ἐρημώσεως τῆς χώρας καὶ τῆς σφαγῆς. Σπεύδων ἔφθασεν εἰς Τρίπολιν, ἵνα σώσῃ τὴν φρουρὰν ἀπὸ τῆς πείνης. Διερχόμενος ἠχμαλώτισε πολλούς, ἐπυρπόλησε τὰ Καλάβρυτα καὶ ἐξηνάγκασε πολλὰ γυναικόπαιδα νὰ κρημνισθῶσιν ἀπὸ τοῦ Χελμοῦ. Ἐκ Τριπόλεως κατῆλθεν εἰς Καλάμας καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ τὴν Μάνην, ἀλλ' ἠττηθεὶς πρὸ τῶν στενῶν τῆς Βέργης ἐπέστρεψε καὶ ἐπεχείρησε νέαν ἐξ ἀνατολῶν κατὰ τῆς Μάνης ἐπιθεσιν, ἀλλὰ νέαν ὑπέστη ἠτταν ἐν Πολυαράβῳ εἰς μάχην φοικιωτάτην. Ἐντεῦθεν δῆων καὶ καταστρέφων κατῆλθεν εἰς Μεθώνιον πρὸς διαρκεστάτην. Κατὰ τὸ ἐπτάμηνον

δὲ διάστημα τῆς σκληρᾶς ταύτης δοκιμασίας οἱ Πελοποννήσιοι ἐδειξαν μέγα φρόνημα καὶ καρτερίαν ἀκαταγώνιστον, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν ὁ ἀκατάβλητος γέρων Κολοκοτρώνης.

Περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ Ἀπριλίου 1827 ὁ Ἰμβραῆμ ἐπέχειρσε νέαν κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐπιδρομὴν εἰσβαλὼν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἡλιδα. Οἱ κάτοικοι ἐζήτησαν τὴν σωτηρίαν καταφυγόντες εἰς τὰς χαράδρας τῶν ὄρεων καὶ εἰς τὰ ἐλώδη μέρη τῆς παραλίας, 1800 δὲ καταφυγόντες εἰς τὸ φρούριον τοῦ Χλουμουτσίου ὑπὸ τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Σισίνη μετὰ εἰκοσήμερον πολιορκίαν παρεδόθησαν καὶ οἱ πλείστοι ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἄλλ' ὁ Ἰμβραῆμ βλέπων, ὅτι διὰ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως δὲν ἔδυνατο νὰ ὑποτάξῃ τοὺς κατοίκους, περιεβλήθη τὴν ἀλωπεκῆν καὶ διὰ τῆς κολακείας προσέειλκε πολλοὺς εἰς ὑποταγὴν. Ὁ δὲ ἐκ Ζευμπάτης Δημήτριος Νενέκας ἐσχημάτισε καὶ ἴδιον σῶμα ἐνόπλων ἀνδρῶν καὶ καὶ περιέτρεχε τὴν χώραν προτρέπων καὶ ἐξαναγκάζων τοὺς κατοίκους εἰς ὑποταγὴν. Ἄλλ' ὁ δραστήριος Κολοκοτρώνης προσήνεγκεν ἤδη τὴν μεγίστην τῶν εὐεργεσιῶν καὶ ἀνεδείχθη ὁ Σωτὴρ τῆς πατρίδος. Ἐξείδωκε προκήρυξεν νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα πάντες ἀπὸ τοῦ 15 μέχρι 60 ἔτους τῆς ἡλικίας καὶ ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ σωτηρίας τῆς πατρίδος. Ἐπειλήσε δὲ τοὺς ὑποτασσομένους διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου καὶ ἔγραφε πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὄπλαρχηγούς: «Γενῆτε ἀσυμπαθεῖς, βάλτε φωτιὰ καὶ τσεκούρι, στήτε φούρκα καὶ παλοῦκι διὰ νὰ συνχθῇ ὅλος ὁ κόσμος εἰς τὰ ὄπλα... τὴν κατὰ τῆς πατρίδος νὰ ἔχητε, ἂν δὲν μεταχειρισθῆτε πᾶν ὅ,τι διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῆς ἀπαιτεῖται». Ἀπέστειλε δὲ νὰ συλλάβωσι ζῶντα ἢ νεκρὸν καὶ τὸν προδότην Νενέκον. Δι' ἐνόπλων δὲ στιφῶν καταδίωκε πανταχοῦ τὸν ἄγριον πορθητὴν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ κατέλθῃ εἰς Μεσσηνίαν. Ὁ Ἰμβραῆμ, ἀφ' οὗ δὲν ἠδυνήθη νὰ καθυποτάξῃ τοὺς κατοίκους διὰ τῆς πειθοῦς, κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς τὰ μέσα τῆς βίας καὶ ἀπεράσεις νὰ ἐρημώσῃ τὴν χώραν διὰ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου. Ἐρχισε δὲ νὰ κόπτῃ καὶ νὰ καίῃ πᾶν τὸ προσταχόν.

§ 33. Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη εἰς χωρίον τι τῆς Ἄρτης τῷ 1782. Νεώτατος παρηκολούθησεν ὡς ἀρματοῦλος τὸν ἐνδοξον ναυμάχον Κατσαντώνη, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸν προσέλαβεν ὁ Ἄλῃ πασσάς μεταξύ τῶν σωματοφυλάκων του. Ὁ Καραϊσκάκης ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, ἰσχνὸς καὶ εὐκίνητος, δραστήριος καὶ πολὺ φιλόδοξος, εἶχε δὲ καὶ ἕξοχον στρατηγικὴν εὐφυΐαν. Κατ' ἀρχὰς ἐπολέμησεν ἐν Κομποτίῳ, ὅπου καὶ ἐπληγώθη, βραδύτερον ἐν Δραγαμίστῳ. Μετὰ

ΓΕΩΡΓΙΩΣ ΚΑΡΑΙΣΚΑΚΗΣ

τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἢ ἐπανάστασις εἶχε σβεσθῆ σχεδὸν καθ' ὅλην τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ μόνην τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν κατεῖχον οἱ Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἐπολιόρκει στενωῶς ὁ Κιουταχῆς. Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν τοῦ ἀγῶνος ὄλαι αἱ ἐλπίδες τοῦ ἔθνους ἐστράφησαν πρὸς τὸν Καραϊσκάκην καὶ εἰς αὐτὸν ἢ τότε κυβέρνησις ἀνέθηκε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Στερεᾶς (19 Ἰουλίου 1826). Πρόεδρος

τότε τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἦτο ὁ Ἄνδρέας Ζαΐμης, οὗ-
στις ἦτο προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, ἀλλὰ διὰ τὸ
συμφέρον τῆς πατρίδος ἐλησμόνησε πᾶσαν ἐχθραν καὶ προτεί-
νας εἰς αὐτὸν τὴν δεξιάν· εἶπεν ὅσα δύνανται νὰ εἴπη ψυχὴ με-
γαλόφρων καὶ εὐγενής.

Ἄναχωρήσας ὁ Καραϊσκάκης ἐκ Ναυπλίου μὲ 150 μόνι, ἄνδρας ἐφθασεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα, ὅπου ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν συνήθροισε περὶ τοὺς τρισχιλίους ἄνδρας καὶ μετ' αὐτῶν κατέλαβε τὸ Χαϊδᾶρι καὶ ἐνίκησε τὸν Κιουταχῆν. Ὁ Καραϊσκάκης συνέλαβε τὸ ἐξῆς στρατηγικὸν σχέδιον, νὰ ἀποκόψῃ πᾶσαν συγκοινωνίαν εἰς τὸν Κιουταχῆν. Ἀπέστειλε δὲ καὶ τὸν Κωλέττην νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀταλάντην, ἀλλ' οὗτος ἠττήθη ὑπὸ τοῦ Μουστάμπεη, ὅστις ἐπροχώρησε μετὰ τὴν νίκην νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀμφισσαν. Ἄλλ' ὁ Καραϊσκάκης ἀπέστειλε πάραυτα τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ τὸν Γεώργιον Βόγιαν μὲ πεντακοσίους ἄνδρας νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀράχωβαν καὶ διακόψωσι τὴν διάβασιν αὐτοῦ. Μόλις δὲ οὗτοι κατέλαβον τὸ χωρίον, ἐπεφάνη καὶ ὁ Μουστάμπεης (18 Νοεμβρίου 1826). Μετὰ πεισματώδη δὲ καὶ φονικὴν μάχην κατέφθικεν ἐκ Διστόμου καὶ ὁ Καραϊσκάκης, οἱ δὲ πολέμιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ κατέλαβον λόφον ἄνωθεν τοῦ χωρίου. Ἄλλ' ἐκεῖ περιεκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἀπ' οὗ δὲ πολλοὶ ἐφρονεύθησαν καὶ ἄλλοι ἀπέθνησκον ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὸ ψῦχος, ἀπεφάσισαν οἱ ἐπιζῶντες νὰ φύγωσι κρυφίως κατὰ τὴν θυμαλλῶδη νύκτα τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Νοεμβρίου. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἐπιπετόντες ξιφῆρεις κατεδίωξαν τοὺς φεύγοντας καὶ 1300 μὲν τούτων ἐφρονεύθησαν, 400 ἐζωγρήθησαν καὶ μόλις 300 ἠδυνήθησαν νὰ διαφύγωσιν. Διὰ δύο δ' ἐτέρων νικῶν ἐν Τουρκοχωρίῳ καὶ ἐν Διστόμῳ ὁ Καραϊσκάκης ἠλευθέρωσε σχεδὸν πᾶσαν τὴν Στερεάν ἀπὸ τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἡ Ἀκρόπολις πολιορκουμένη ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον ἐκ τῆς ἐλλείψεως πολεμοφοδίων καὶ τροφῶν. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέστρεψεν εἰς Ἐλευσίνα μετὰ χιλίων ἀνδρῶν καὶ κατέλαβε τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ Πειραιῶς Κε-

κατσίνιον. Πρὶν δὲ καλῶς ὀχυρωθῆ, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ ὁ Κιουταχῆς, ἀλλὰ μετὰ μάχην φονικὴν ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἡ νίκη αὕτη ἀνεπτέρωσε τῶν Ἑλλήνων τὸ φρόνημα καὶ ἐντὸς ὀλίγου συνεκεντρώθησαν περὶ τοὺς ὠδοκακισχιλίους ἄνδρες.

Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέμενε εἰς τὸ ἀρχικόν του σχέδιον, νὰ ἀποκόψῃ πᾶσαν συγκοινωνίαν καὶ ἐμποδίζων τὴν ἀποστολὴν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων νὰ ἐξαναγκάσῃ οὕτω τὸν Κιουταχῆν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἄλλ' ὁ ναύαρχος Κόχραν ἔχων τὴν ἀρχηστρατηγίαν ἐπέμενε νὰ γείνη ἡ ἐφοδος. Ὁ Καραϊσκάκης ἐκ τῆς προτεραιᾶς ἔκειτο ἀσθενῆς πάσχων ἐκ πυρετοῦ. Εἶχε δὲ ἀπαγορευθῆ αὐστηρῶς πᾶσα συμπλοκή. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν αὐστηρὰν διαταγὴν Κρητῆς τινες συνεπλάκησαν μὲ τοὺς Τούρκους. Ἀφυπνισθεὶς ὁ Καραϊσκάκης ἐκ τῶν πυροβολισμῶν καὶ θελὼν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μάχην ἰππεύει πάραυτα καὶ ἀρπάσας τοῦ παρατυχόντος τὴν σπάθην ἐξώρμησε κατὰ τῶν πολεμίων καὶ τρέπει αὐτοὺς εἰς φυγὴν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν κεκρυμμένος τις Τούρκος ἐπυροβόλησε καὶ τὸν ἐπλήγωσε θανασίμως εἰς τὴν γαστέρα. Μόλις ἀναπνέων μετηνέχθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τούρτου καὶ τὴν νύκτα ἐτελεύτησε τὴν ἐπιούσαν, ἐπέτειον ἑορτὴν τοῦ ὀνόματός του, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν Σαλαμίνα ἐν μέσῳ τῶν κοπετῶν καὶ τῶν θρήνων (23 Ἀπριλίου 1827). Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη ὑπῆρξε μέγα τραῦμα διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἀφήσας μέγα πένθος καὶ κενὸν δυσαναπλήρωτον,

§ 34. Ἡ ἐν Φιλήρῳ ἤττα τῶν Ἑλλήνων.

Ἐνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Καραϊσκάκη ὁ Κόχραν ἀνέβαλεν ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἐφοδον. Μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τῆς 24 Ἀπριλίου ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες γὰ βαίνωσιν ἀτάκτως πρὸς τὰ ἔμπροσ καὶ ἀνευ στρατηγοῦ, διότι καὶ ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τούρτος ἔμενον ἐντὸς τῶν πλοίων. Ἐκαστος δὲ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἔμενε καὶ ἐτοιμοθετεῖτο ὅπου ἤθελεν. Ὁ Κιουταχῆς βλέπων τοὺς Ἕλληνας οὕτως ἀτάκτως βαίνοντας ἀνευ ἰππικοῦ

καὶ ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένους δὲν ἠδύνατο νὰ κατανοήσῃ ἂν ὑπάρχῃ στρατηγικόν τι σχέδιον, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπώπτευε καὶ ἔξοδον ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως διέμενον ἀκίνητος μέχρι τῆς μεσημβρίας, ὅτε πλέον πεισθεὶς περὶ τῆς ἀπρονοησίας τῶν ἀντιπάλων του διέταξε τὴν ἐπίθεσιν. Δύο κατὰ μέτωπον ἐφοδοὶ τῶν Ἀλβανῶν ἀπεκρούσθησαν, ἀλλ' ὀκτακόσιοι δελῆδες ἐφορμήσαντες δεξιόθεν εἰσῆλθον εἰς τὰ ἐκ τοῦ προχείρου κατασκευασθέντα καὶ ἀσθενῆ χρακώματα τῶν Ἑλλήνων. Συγχρόνως δ' ἐπῆλθον καὶ οἱ Ἀλβανοὶ καὶ ἐπηκολούθησεν ἀπεγνωσμένος ἀγὼν καὶ σφαγὴ φρικώδης. Τότε ἐξώρμησε καὶ αὐτὸς ὁ Κιουταχῆς πανστρατιᾶ ἠγούμενος τοῦ ἵππικοῦ. Οἱ δ' Ἕλληνες πάντες ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν καταδιωκόμενοι καὶ σφαζόμενοι μέχρι θαλάσσης. Οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες καθ' ὄλον τὸ διάστημα τοῦ ἀγῶνος ὑπέστησαν τοιαύτην ἤτταν Περισσότεροι τῶν 1500 ἀνδρῶν, οἱ ἄριστοι μαχηταί, ἔπεσον κατὰ τὴν μάχην αὐτήν, ἐκ δὲ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἔπεσον ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς, ὁ Λάμπρος Βεΐκος, ὁ Γεώργιος Τσαβέλλας, ὁ Φωτομάρας καὶ ὁ Ἰγυλέσκς, ὁ δὲ Καλλέργης καὶ ὁ Δράκος ἔπεσον αἰχμάλωτοι. Μετὰ τὴν ἤτταν ὁ στρατὸς διελύθη, ἡ Ἀκρόπολις παρεδόθη διὰ συνθήκης καὶ ἡ Στερεὰ ὑπετάγη πάλιν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

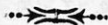

§ 121. Ἡ ἐν Πύλῳ ναυμαχία (8 Ὀκτωβρίου 1827).

Αἱ τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ῥωσσία, συνωμολόγησαν συνθήκην πρὸς κατάπαυσιν τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου (26 Ἰουνίου 1827). Μετ' ὀλίγον κατέπλευσεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας καὶ ὁ στόλος αὐτῶν περιλαμβάνων ἐν ὄλῳ 27 πλοῖα μετὰ 1270 τηλεβόλων. Οἱ τρεῖς ναύαρχοι ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν Ἰμβραήμ πασσᾶν, ὅτι ἔχουσιν ἐντολὴν νὰ ἀποτρέψωσι πᾶσαν ἐχθροπραξίαν. Ὁ Ἰμβραήμ μετὰ πολλὰς περιστροφὰς ὑπέσχθη νὰ μὴ ἐνεργήσῃ οὐδεμίαν ἐχθρὴν ἐπιχείρησιν μέχρι νεωτέρων διαταγῶν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἔλαβε διαταγὴν νὰ ἀποκρούσῃ πᾶσαν ξένην ἐπιέμβασιν καὶ

νά διπλασιάσῃ τὰς ἐνεργείας του πρὸς καθυπόταξιν τῆς Πελοποννήσου. Καὶ τότε ἐξέδωκε φοβερὰν διαταγὴν καὶ ἤρχισεν ἡ ἐντελής τῆς χώρας ἐρήμωσις.

Τῆ 8 8βρίου 1827 εἰσέπλευσαν ἐντὸς τοῦ λειμῆνος τῆς Πύλου καὶ οἱ τρεῖς στόλοι, ὅπου εἶχε προσορμισθῆ καὶ ὁ κραταῖος στόλος τοῦ Ἰμβραήμ ἀριθμῶν ἐν ὄλῳ ἑκατὸν τεσσαράκοντα μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα καὶ πλείστα μικρότερα μετὰ 2400 τηλεβόλων καὶ εἰκοσακισχιλίων ναυτῶν. Ὁ ναύαρχος τοῦ Ἰμβραήμ Μουχαράμπεης ἀπέστειλε πρὸς τὸν Κοδριγκτῶνα ἀξιωματικὸν νὰ εἴπῃ πρὸς αὐτόν, ὅτι δὲν ἐπιτρέπει τὸν εἰσπλουν. Ἄλλ' ὁ Κοδριγκτῶν ἀπήντησεν ὑπερῆφάνως : «δὲν ἤλθον νὰ λάβω, ἀλλὰ νὰ δώσω διαταγὰς» καὶ διέταξε νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἐκεῖθεν τὰ πυρπολικά. Μὴ εἰσακουσθεὶς ἀπέστειλε λέμβον νὰ ἀποκόψῃ ἐνὸς τὸ σχοινίον τῆς ἀγκύρας. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι μὴ σεβόμενοι τὴν σημαίαν τῆς εἰρήνης ἐπυροβόλησαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν διευθυντὴν τῆς λέμβου καὶ τέσσαρας ναύτας, ἀντεπυροβόλησε δὲ καὶ ἓν πλοῖον ἀγγλικὸν καὶ ἐρρίφθησαν κατ' αὐτοῦ αἱ πρῶται τουρκικαὶ σφαῖραι. Ὁ Κοδριγκτῶν μὴ ἐπιθυμῶν νὰ πολεμήσῃ ἄνευ δεδικαιοποιημένης αἰτίας ἀπέστειλε δευτέραν λέμβον πρὸς τὸν Μουχαράμπεην, ἵνα παύσῃ ἡ πρώτη συμπλοκή. Ἄλλ' οὗτος ἐπυροβόλησε κατὰ τῆς λέμβου καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς ναύτας, τὰ δὲ τηλεβόλα τῆς ναυαρχίδος ἤρχισαν νὰ πυροβολῶσι κατὰ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Κοδριγκτῶνος. Ὁ Κοδριγκτῶν μὴ δυνάμενος πλέον νὰ κρατήσῃ τὴν ἀγανάκτησίν του ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς μάχης. Παρευθὺς δ' ἤρχισαν ἑκατέρωθεν οἱ πυροβολισμοὶ καὶ μετὰ τετράωρον λυσσώδη μάχην καὶ συνεχῆ πυροβολισμόν δλόκληρος ἐκεῖνος ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος κατεβυθίσθη, ἐκτὸς 27 πλοίων, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἑξακισχιλίοι βάρβαροι. Ἐκ δὲ τῶν συμμάχων ἐφονεύθησαν 175 καὶ ἐπληγώθησαν 470, ὁ δὲ στόλος αὐτῶν ἔπαθε σπουδαίας βλάβας.

§ 36. Ἰωάννης Καποδίστριας (1776—1831)

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἐγεννήθη ἐν Κερκύρα τῷ 1776. Κατήγετο δ' ἐξ εὐγενοῦς οικογενείας καὶ ἔλαβεν ἀρίστην ἀνατροφήν καὶ ἐκπαίδευσιν. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας ἐκτιμῶν τὰς γνώσεις καὶ τὴν εὐφυΐαν τοῦ Καποδιστρίου προσέλαθεν αὐτὸν εἰς τὴν Ῥωσσικὴν ὑπηρεσίαν καὶ βαθμηδὸν προήγαγεν εἰς ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν (1816). Ἡ ἐν Τροιζῆνι

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

ἐθνικῆ συνέλευσις ἐψήφισεν αὐτὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. (3 Ἀπριλίου 1827) Μετὰ τινὰς δισταγμοὺς ὑπήκουσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος καὶ τῇ 8 Ἰανουαρίου 1828 ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνευφημιῶν τοῦ λαοῦ. Ἐντεῦθεν μετέβη εἰς Αἴγινα καὶ ὀρκισθεὶς ἀνέλαβε τὸ βαρὺ ἔργον νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα, εὖρε δὲ πανταχοῦ ἐρείπια, πενίαν καὶ ἀναρχίαν. Εἰργάσθη δὲ μετ' ἀκραιφνοῦς φιλοπατρίας καὶ συνέσεως νὰ θεραπεύσῃ τὰ καταμαστιζόμενα τὴν Ἑλλάδα δεινὰ. Ἀμέσως διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ μέρος

μεν αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, μέρος δ' αὐτοῦ εἰς τὴν δυτικὴν ὑπὸ τὸν Τούρτε, οἵτινες ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους. Ἐσύστησε δημοτικὰ καὶ ἑλληνικὰ σχολεῖα, τὸ ὄρφανοτροφεῖον ἐν Αἰγίνῃ καὶ τὴν γεωργικὴν σχολὴν ἐν Τίρυνθι. Ἰδρύσεν ἐθνικὴν τράπεζαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατέθεσεν αὐτὸς τὰ πρῶτα κεφάλαια ἐξ ἰδίων. Μισθὸν δὲ ἠθέλησε νὰ λάβῃ, ἀλλ' ἐζηλίαν ὀλιγαρκῶς. Οὕτω δὲ ἔθηκε τὰς πρῶτας βάσεις τῆς ἀγαθῆς διοικήσεως καὶ δικαίως ἐπέσυρε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους. Ἄλλ' ἡ αὐστηρὰ διοικήσις πρὸς καταστολὴν τῆς ἀναρχίας καὶ ἡ ἐνώπιον τοῦ νόμου καθιερωθεῖσα ἰσότης ἐξηρέθισε πολλοὺς τῶν ἰσχυόντων Ἑλλήνων, οἵτινες ἀφοῦ τοσαύτας θυσίας ὑπέστησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ ἀπολαμβάνωσι καὶ ἰδιαίτερά τινα προνόμια. Οὕτως εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τιμωρήσῃ τινὰς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Πετρόμπεης, τοῦ ὁποίου διέταξε τὴν φυλάκισιν δι' ἀπειθειαν πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Ἐνεκα τούτων ἡ τῶν Μαυρομιχαλαίων οἰκογένεια, ἣτις τοσαύτας θυσίας εἶχεν ὑποστῆ εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα, ἐξηρεθίσθη εἰς μέγαν βαθμόν. Δύο δὲ μέλη αὐτῆς ὁ Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης, ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, υἱὸς αὐτοῦ, συνώμοσαν νὰ φονεύσωσι τὸν Κυβερνήτην. Τὴν πρῶταν δὲ τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1831 φυλάττοντες πρὸ τῆς θύρας τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ἐφόνευσαν αὐτόν, ἐν ᾧ εἰσῆρχετο εἰς τὸν ναόν. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος εὐθὺς συλληφθεὶς κατεσπαράχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ Γεώργιος κατέφυγεν εἰς τὴν Γαλλικὴν πρεσβείαν καὶ δικασθεὶς ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου ἀπέθανε τὸν διὰ τουφεκισμοῦ θάνατον. Ὁ θάνατος τοῦ Καποδιστριαῦ ὑπῆρξεν ἡ μέγιστη συμφορὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἣτις ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἀπώλεσε τὸν ἀληθῆ αὐτῆς κυβερνήτην.

§ 37 Ὁθων Α' βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ τρεῖς προστάτιδες τῆς Ἑλλάδος δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ῥωσσία, ἐκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα κρᾶτος ἀνεξάρτητον καὶ ἀνηγόρευσαν κυρίαρχον αὐτῆς ἡγεμόνα τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον (22 Ἰανουαρίου 1830). Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ χαρὰ γένετα ὄρια τοῦ νέου βασιλείου ἦσαν λίαν στενὰ, ὁ Λεοπόλ-

δος δὲν ἀπεδέχθη τὸ στέμμα. Μετὰ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἠῤῥησαν κατὰ τι τῆς Ἑλλάδος τὰ ὄρια καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα αὐτῆς τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ φιλελληνικωτάτου βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, Ὁθωνοῦ τὸν Α'. (25 Ἀπριλίου 1832) Ὁ Ὁθων ἀπεβιβάσθη εἰς Ναύπλιον τῆ 25 Ἰανουαρίου 1833 καὶ ἐκυβέρνησε τὴν Ἑλλάδα διὰ τριμελοῦς ἀντιβασιλείας μέχρι τῆς ἐνηλικιότητός του Ὁ Ὁθων ὑπῆρξεν ἀνὴρ

ΟΘΩΝ Α΄ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΔΩΝ

ἀγαθώτατος, ἠγάπησε θερμῶς τὴν Ἑλλάδα, τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα, καὶ ἐπόθησε τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς καὶ τὴν δόξαν. Ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας δὲ τοῦ λαοῦ του ἀφιέρωσεν ὅλον του τὸν βίον. Ἡ διοίκησις του ὑπῆρξεν ἀγαθὴ καὶ πατρικὴ. Κατ' ἀρχὰς πρωτεύουσα ἦτο τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1834 πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος ἐγένεον αἱ Ἀθῆναι Ὁ Ὁθων ἐβασίλευσε περὶ τὰ τριάκοντα ἔτη, κυριώτατον δὲ μέλημα τοῦ βίου του ἦτον ἡ ἀπελευθέρωσις πασῶν τῶν ὑποδούλων ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ ἀνευδότης εἰργάζετο ὑπὲρ τῆς μεγάλης ιδέας.

Ἄλλ' ἔνεκε πολιτικῶν λόγων ὁ Ὁθων ἐξεθρονίσθη δι' ἐπαναστάσεως τὴν νύκτα τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1862. Ἐτελεύτησε δὲ ὡς ἐξόριστος ἐν Βαυαρίᾳ ἄγων τὸ 53 ἔτος τῆς ἡλι-

κίας (14 'Ιουλίου 1867). Ἡ ἐξωσις τοῦ Ὀθωνος ὑπῆρξε τὸ δεύτερον θανάσιμον τραῦμα διὰ τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστριαύ.

§ 38. Γεώργιος Α' Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.

Διάδοχος τοῦ Ὀθωνος ἐξελέχθη ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Β' Ἐθνικῆς συνελεύσεως τῇ 18 Μαρτίου 1863 ὁ πρίγκιψ Γεώργιος, δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐγεννήθη ἐν Δανίᾳ τῇ 24 Δεκεμβρίου 1845. Ἀποδεχθεὶς τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένετο δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ (18 Ὀκτωβρίου 1863). Τὴν ἐπομένην ἡμέρας τὸν νόμιμον ὄρκον ἐνώπιον τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Τότε ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς ὑπ' αὐτῆς κατεχομένας Ἴονιους νήσους τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1867. Ὁ Γεώργιος ἐνυμφεῖται τὴν βασιλίσσαν Ὀλγαν ἀνεψιᾶν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Ἀλεξάνδρου. Τῇ 21 Ἰουλίου 1868 ἐγεννήθη ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος. Ἡ γέννησις αὐτοῦ ἐπανηγυρίσθη ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὸν Ἰούλιον δὲ τοῦ 1881 προσηρτήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ Θεσσαλία καὶ μέρος τῆς Ἡπείρου.

Ἡ Ἑλλάς ὑπὸ τὴν ἐμφρονα καὶ συνετὴν κυβέρνησιν τοῦ λαοφιλοῦς ἡμῶν βασιλέως Γεωργίου ἔκαμεν ἰκανὰς προόδους, ἀλλὰ μὲ ἔλας τὰς προόδους αὐτῆς οἱ ἐθνικοὶ πόθοι δὲν ἐξεπληρώθησαν, τὸ δὲ ἔργον τῶν πατέρων μας μένει ἀκόμη ἀτελές, διότι χιλιάδες ἡμετέρων διατελοῦσιν ἀκόμη ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, πολλαὶ δὲ χῶραι, ἀν καὶ συνηγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, μένουσιν ἀκόμη δοῦλαι. Εἴθε δὲ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν νὰ συμπληρωθῇ τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἐνώσεως καὶ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ ἐθνοφιλοῦς διαδόχου Κωνσταντῖνου νὰ ἐνωθῇ σύμπας ὁ ἑλληνισμὸς ὁ κατοικῶν εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου καὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ εἰς τὰς νήσους ταῦ Αἰγίου πελάγους καὶ νὰ ἀνιδρυθῇ κραταιὰ καὶ ἐνδοξὸς ἡ αὐτοκρατορία τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντινίου, Κωνσταντῖνου τοῦ Παλαιολόγου, ἐν δὲ τῷ μεγάλῳ ναῶ τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας νὰ ἐορτασθῇ ἡ μεγάλη αὕτη Πανελληνίος ἐορτή.

Πρωτ. 12243
Αριθ. Διεκπ. 7708

Ἐν Ἀθήναις 21 Αὐγούστου 1896.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Γεώργ. Τσαγρῆν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουλίου 1895, περὶ διαγωνισμοῦ τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσεως, καὶ τὴν ἐκθεσὶν τῆς οἰκείας ἐπιτροπείας, ὀρίζομεν τὴν τιμὴν τῆς ἐγκριθείσης Ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, διὰ τὴν Δ' τάξιν τῶν πλήρων δημοτικῶν σχολείων εἰς λεπτά εἴκοσι καὶ ὀκτώ (28).

Ὁ Ὑπουργὸς
Δ. Γ. ΠΕΤΡΙΑΝΣ

Γ. Α. Οἰκονομόπουλος.

